

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

JAWNE

ASG WP wewn. 3910/85

~~OSOBNOŚCI~~
~~...~~

Egz. nr. 1

Płk dr Apolinary PROKOP

WYCOFANIE DYWIZJI

SKRYPT

47526

WARSZAWA

1985

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

JAWNE

ASG WP wewn. 3910/85

~~OSOBISTE~~
~~nr 1~~

Egz. nr 1

Plk dr Apolinary PROKOP

WYCOFANIE DYWIZJI

SKRYPT

47526

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH - KATEDRA SZTUKI OPERACYJNEJ

PRZEKLASYFIKOWANO

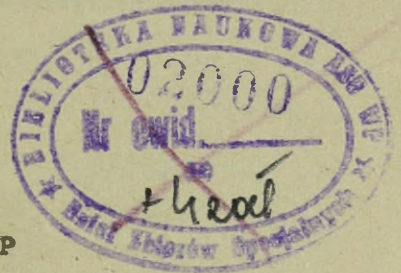
JAWNE

Protokół Nr 54305

ASG WP wewn. 3910/85

~~Do użytku
slużbowego~~
Egz. nr.....1

PRZEKLASYFIKOWANO
Protokół Nr 12657

Płk dr Apolinary PROKOP

WYCOFANIE DYWIZJI

Skrypt

WARSZAWA

1985 r.

S P I S T R E Ś C I

	Str.
WSTĘP	3
I. ISTOTA I SPOSOBY WYCOFANIA	5
1. Warunki w jakich może dojść do wycofania wojsk, jego istota i właściwości	5
2. Sposoby wycofania	12
II. ORGANIZACJA WYCOFANIA DYWIZJI /PUŁKU/	17
1. Praca dowódcy dywizji /pułku/ w zakresie organizacji wycofania	17
2. Treść decyzji do wycofania	22
3. Stawianie zadań bojowych i organizacja współdziałania	37
III. DZIAŁANIA DYWIZJI /PUŁKU/ PODCZAS WYCHODZENIA Z WALKI I WYCOFANIA	42
1. Wyjście z walki dywizji /pułku/	42
2. Wycofanie bez zatrzymywania się na rubieżach pośrednich	46
3. Wycofanie z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich	49
ZAKOŃCZENIE	57
 ZAŁĄCZNIKI:	
nr 1. Kolejność i treść pracy dowódcy i sztabu dywizji w zakresie organizacji wycofania /metodą pracy równoległej/	59
nr 2. Wycofanie DZ bez zatrzymywania się na rubieżach pośrednich - wklejka 1 po str.	60
nr 3. Wycofanie DZ z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich - wklejka 2 po str.	60
nr 4. Wyjście z walki sił głównych pułku - wklejka 3 po str.	60

WSTĘP

Wycofanie jest jednym z podstawowych rodzajów manewru, wykonywanego przede wszystkim przez wojska znajdujące się w obronie. W odróżnieniu od odwrotu, który jest pojęciem ściśle operacyjnym lub nawet strategicznym, wycofanie jest kategorią o charakterze taktycznym. Oznacza to, że jego przygotowanie i realizacja znajduje swoje odbicie na szczeblu taktycznym. Innymi słowy możemy mówić o wycofaniu dywizji, pułku lub pododdziałów ogólnowojskowych. Wycofanie realizowane przez każdy z wymienionych szczebli oprócz ogólnych i wspólnych charakteryzujących je właściwości różni się jednak między sobą, głównie co do celu i treści zadań. Z kolei rzutuje to na rodzaj i zakres czynności wykonywanych przez dany szczebel w toku przygotowania i realizacji wycofania.

Zasady i właściwości wycofania w najpełniejszym zakresie znajdują swoje odbicie na szczeblu dywizji. Dlatego też problematyka dotycząca wycofania dywizji stanowi podstawową treść skryptu. Równocześnie zrozumiałe, jest, że o osiągnięciu celu założonego przez dywizję w wycofaniu, zawsze decydować będzie pomyślne wykonanie określonych zadań cząstkowych przez całość znajdujących się w jej składzie sił i środków. W tym głównie, od wykonawców zadań stanowiących o jej możliwościach bojowych tj. przez pułki zmechanizowane i czołgów. Z tego względu skrypt, w którego treści dominuje problematyka dotycząca wycofania dywizji, ujmuje również w pewnym - niezbędnym zakresie - zagadnienie dotyczące tej problematyki na szczeblu pułku.

Zgodnie z duchem regulaminowego zapisu wycofanie ma miejsce wówczas, gdy wojska nie mają już możliwości zapewnienia trwałości i aktywności obrony na zajmowanej rubieży, mogą jednak poprzez jej opuszczenie i stosowanie tego rodzaju manewru uchronić się przed zniszczeniem. Rozpatrując wycofanie w takim aspekcie staje się zrozumiałe, że jest to rodzaj manewru wymuszony przez nieprzyjaciela. Klasyfikując wycofanie jako wymuszony przez nieprzyjaciela rodzaj manewru należy jednak podkreślić, że może to nastąpić:

- po pierwsze, na skutek oddziaływania zgrupowań nieprzyjaciela znajdujących się bezpośrednio w pasie /na kierunku/ wycofania dywizji, pułku, lub pododdziału:

- i po drugie na skutek innych uwarunkowań, na przykład, niedogodnej sytuacji w pasie działań sąsiadów, zamierzonego opuszczenia przez siły główne armii zajmowanej rubieży i odejścia na kolejną położoną w głębi rubież obrony itp.

W zależności od wymienionych uwarunkowań sytuacji operacyjnej i taktycznej wyróżnia się dwa rodzaje wycofania: wycofanie wymuszone i wycofanie zamierzone.

Bez względu jednak na uwarunkowanie sytuacji, manewr ten może być wykonywany przez dywizję /pułk/ również dwoma sposobami, a mianowicie:

- wycofanie bez zajmowania rubieży pośrednich;
- wycofanie z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich.

Każdy z wymienionych rodzajów i sposobów wycofania charakteryzuje się naturalnie odpowiadającymi mu właściwościami. Właściwości te starałem się wykazać i omówić w pierwszym rozdziale skryptu. W tym miejscu pragnę więc tylko podkreślić, że w skrypcie potraktowałem ogólnikowo sprawę działań opóźniających. W praktyce szkoleniowej pod pojęciem "działania opóźniające" uznaje się taki sposób działań, których celem jest opóźnienie ścigającego /nacierającego/ nieprzyjaciela. Natomiast regulamin określa ten rodzaj działań jako - wycofanie z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich - i akcentuje przede wszystkim mechanizm ich przeprowadzenia dla osiągnięcia założonego celu. Jest to ujęcie bardziej precyzyjne i dlatego w skrypcie mówi się przede wszystkim o czynnikach decydujących o jego realizacji, nie negując celu tej działalności bojowej.

Wycofanie bez względu na sytuację, w jakiej do niego dojdzie, będzie zawsze przedsięwzięciem nader skomplikowanym i trudnym. Stąd też powodzenie w realizacji tego rodzaju działań w dużej mierze uzależnione jest od właściwej ich organizacji. Dotyczy to zwłaszcza przyjęcia przez dowódcę i sztab właściwej dla warunków wycofania metody pracy w zakresie podjęcia decyzji i postawienia zadań i nade wszystko - organizacji współdziałania wycofujących się wojsk. Dlatego też w drugim rozdziale przedstawiono najbardziej istotne elementy pracy dowódcy i sztabu dywizji /pułku/ w zakresie organizacji wycofania. Zaakceptowano tam przede wszystkim potrzebę przyjęcia w zakresie organizacji wycofania metody pracy równoległej. Jest to bowiem metoda pracy, która umożliwia w miarę jednoczesną realizację na kilku szczeblach dowodzenia czynności wynikających z przyjętego /założonego/ przez dowódcę dywizji /pułku/ zamiaru wycofania wojsk.

Wreszcie, w ostatnim trzecim rozdziale skryptu zostały dość szczegółowo omówione podstawowe zasady działań wojsk w zależności od sposobu ich wycofania. W rozdziale tym przedstawiono i omówiono poszczególne etapy wycofania. Pokazano też różnice jakie wynikają w aspekcie stosowania każdego z dwu wymienionych rodzajów wycofania.

Reasumując, skrypt zawiera materiał dotyczący całości problematyki związanej z wycofaniem dywizji i częściowo pułku. Treści zawarte w skrypcie są w swej istocie całkowicie zgodne z zapisem nowego regulaminu walki. Różnią się jednak od regulaminu tym, że ujmują one w rozszerzonym zakresie niektóre bardzo ogólne stwierdzenia regulaminowe.

I. ISTOTA I SPOSOBY WYCOFANIA

1. Warunki w jakich może dojść do wycofania, jego istota i właściwości

Zgodnie z zapisem regulaminu walki "... wycofanie jest to rodzaj manewru stosowanego w celach wyprowadzenia wojsk własnych spod uderzeń przeważających sił nieprzyjaciela, zyskania na czasie i zajęcia dogodnej rubieży /pozycji/..."^{1/}.

Z powyższego regulaminowego zapisu wynika, że przez wycofanie należy rozumieć rodzaj manewru wojsk, który powinny stosować związki taktyczne, oddziały i pododdziały wówczas, gdy dalsze przedłużanie przez nie walki na zajmowanej pozycji stanie się niemożliwe lub niecelowe.

Z doświadczeń bojowych wynika, że wojska z zasady wycofywały się w warunkach, gdy nieprzyjaciel osiągał nad nimi zdecydowaną przewagę w siłach i środkach. Warunki takie najczęściej występowały podczas prowadzenia obrony. Dlatego też przyjęło się słusznie uznawać, że wycofanie to rodzaj działań charakterystyczny przede wszystkim dla tej z waloczących stron, która znajduje się w obronie. Nie negując słuszności poglądu o występowaniu wycofania przede wszystkim w obronie, nie należy jednakże zapominać o tym, że może ono mieć miejsce również w natarciu, a w tym - w boju spotkaniowym. Wycofanie w natarciu może przykładowo wystąpić podczas odpierania silnych kontrataków /przeciwuderzeń/ nieprzyjaciela. Zwłaszcza, jeżeli nacierające wojska dla odparcia przeciwuderzeń /kontrataków/ przejdą czasowo do obrony na rubieży usytuowanej z tyłu, od ich aktualnego położenia w terenie. Natomiast w boju /bitwie/ spotkaniowym, do wycofania najczęściej może dojść na skutek niepowodzenia jego rozegrania /przebiegu/.

1/ Regulamin walki. cz.I /Dywizja - Brygada - Pułk/, Projekt wyd. ASG WP, 1984, s.22.

Wycofanie jest więc jednym z rodzajów działań bojowych polegającym na zorganizowanym i wszechstronnie zabezpieczonym szybkim ruchu wojsk do tyłu. Zasadniczym celem wycofania jest zaoszczędzenie sił przez wyprowadzenie ich spod uderzenia przeważających sił nieprzyjaciela. Stosuje się je zazwyczaj wówczas, gdy niekorzystne warunki położenia taktycznego, lub operacyjnego wojsk, nie pozwalają użyć ich do innego rodzaju działań, a ponadto, gdy przez czasową utratę określonego terenu, można poprawić niekorzystną sytuację i usytuować wojska w dogodniejszym położeniu.

We współczesnych warunkach dywizja /pułk/, może wycofywać się przede wszystkim na skutek załamania się walki obronnej, gdy dalszy zorganizowany opór jest już niemożliwy, lub nie daje szans zrealizowania zamierzonego celu obrony, a wojskom grozi całkowite zniszczenie. Będzie to więc ostateczność, w której wojska nie mają już możliwości odtwarzania trwałości i aktywności obrony, oraz wywalczenia korzystniejszego położenia, mogą jednak uchronić się przed zniszczeniem.

Z analizy przedstawionej powyżej treści niedwuznacznie wynika, że manewr wojsk do tyłu - określany wycofaniem należy traktować przede wszystkim, jako zjawisko wymuszone przez nieprzyjaciela. Wcale to jednak nie oznacza, że wycofanie wojsk nastąpi tylko i zawsze na skutek bezpośredniego ich zagrożenia przez nieprzyjaciela. Wojska bowiem mogą również wycofywać się z dotychczas zajmowanych rubieży nie koniecznie na skutek zagrożenia ich rozbitcia, przez przeważające i znajdujące się w bezpośredniej styczności zgrupowania nieprzyjaciela. O potrzebie wycofania wojsk z dotychczas zajmowanych rubieży decydować mogą także inne uwarunkowania wynikające z konkretnej sytuacji taktycznej i operacyjnej /charakter działań i położenie sąsiadów, przewidywania co do przyszłego perspektywicznego zagrożenia, założony przez przełożonego sposób rozegrania walki lub bitwy i inne/. W tym świetle więc mówić o dwóch następujących rodzajach wycofania: wycofanie wymuszone i wycofanie zamierzone.

Wycofanie wymuszone - to manewr wojsk do tyłu dokonany na skutek silnego bezpośredniego oddziaływania przeważających sił nieprzyjaciela. Dokonuje się go zwłaszcza wówczas, gdy wyczerpano wszystkie inne możliwości w zakresie dokonania zmiany sytuacji na swoją korzyść i kontynuowanie walki przez wojska na zajmowanej rubieży, może je doprowadzić do klęski.

W warunkach współczesnego pola walki wycofanie wymuszone może występować przede wszystkim przy prowadzeniu działań bojowych z użyciem

broni jądrowej. Użycie bowiem broni jądrowej na broniące się wojska, może spowodować natychmiastowe - błyskawiczne zniszczenie całych elementów ugrupowania bojowego dywizji /pułku/ i doprowadzić do powstania rozległych wyrw w obronie, w które wtargną następnie nacierające zgrupowania nieprzyjaciela. W takiej sytuacji nieprzyjaciel potęgując uderzenie, przez wprowadzenie drugich rzutów /odwodów/, może rozczłonkować ugrupowanie bojowe dywizji /pułku/, lub dokonać oskrzydlenia /obejścia/ i zagrozić okrążeniem broniących się wojsk. Jeśli ponadto bronią jądrową zostanie obezwładniony drugi rzut broniących się wojsk i utracą one, nawet częściowo - gotowość bojową - odtworzenie obrony przez osłonę powstałych w niej wyłomów, nie zawsze będzie możliwe i celowe. Tak więc, w przedstawionych warunkach zadanie utrzymywania za wszelką cenę przez broniące się wojska zajmowanych rubieży obronnych, nie jest realne. Wojska w tym wypadku powinny raczej działać w taki sposób, aby stworzyć sobie warunki zapewniające skuteczne przeciwstawienie się nacierającym i posiadającym zdecydowaną przewagę zgrupowaniom nieprzyjaciela. Warunki takie nie mogą być zapewnione poprzez dalsze uporczywe utrzymywanie dotychczas zajmowanych rubieży obronnych. Nie mogą być zapewnione, po prostu dlatego, gdyż dywizja pozostałymi jej siłami i środkami, nie będzie w stanie utrzymać zajmowanych rubieży obronnych. Warunki takie mogą być stworzone jedynie wtedy, jeśli broniące się dotychczas wojska opuszczą zajmowane pozycje, wycofają się i zajmą w głębi położoną rubież obronną, na której przygotowują obronę zapewniającą im skuteczne przeciwstawienie się przeważającym zgrupowaniom uderzeniowym nieprzyjaciela.

Innymi słowy, jeśli wojska dywizji znajdują się w podobnej do przedstawionej powyżej sytuacji, o charakterze ich dalszych działań w żadnym wypadku nie może decydować wymóg bezwzględnego utrzymywania dotychczas zajmowanych pozycji obronnych. W takim wypadku nie pozostawanie i uporczywe utrzymywanie terenu, a jedynie zdecydowane dążenie do zadania możliwie maksymalnych strat zgrupowaniu uderzeniowemu nieprzyjaciela, może stać się podstawowym i rozstrzygającym wymogiem o charakterze dalszych /kolejnych/działania bojowych wojsk dywizji. Spowodowanie przez dywizję jak największych strat w składzie zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela, uzależnione jest przede wszystkim od stopnia wykorzystania jej możliwości bojowych, a w tym zwłaszcza ognio- wych. Niestety, jej możliwości - głównie ze względu na zawsze charakterystyczne dla omawianej sytuacji zjawiska utraty części zdolności bojowej oraz gotowości bojowej porażonych wojsk nie są wysokie. Przy

czym skala możliwości bojowych dywizji z reguły nie stwarza jej realnych przesłanek zrealizowania zadań obronnych na zajmowanej rubieży. Ponadto dywizja pozostając na wspomnianej rubieży, ma ograniczone, a nawet nikłe możliwości polepszenia swojej sytuacji w tym zakresie. Dlatego też, aby dywizja mogła przede wszystkim odtworzyć gotowość bojową wojsk i skupić główny wysiłek dla skutecznego zwalczania zgrupowań uderzeniowych nieprzyjaciela, powinna ona zdecydować się na wycofanie swoich pułków pierwszego rzutu i zorganizowanie przez nie obrony na kolejnej - drugiej /trzeciej/, lub głębiej położonej, pozycji obronnej.

Reasumując, dywizja przechodzi do wymuszonego wycofania przede wszystkim wówczas, gdy:

- zostały wyczerpane jej możliwości do prowadzenia obrony na zajmowanej rubieży;
- pozostawanie dywizji na zajmowanej rubieży może spowodować groźbę utraty operacyjnej trwałości obrony;
- kontynuowanie walki przez dywizję na zajmowanej rubieży może doprowadzić do jej całkowitego rozbicia.

Wycofanie zamierzone^{2/} wynika w zasadzie również z niekorzystnego dla wojsk własnych stosunku sił i środków oraz niesprzyjającej sytuacji operacyjno-taktycznej. Jednak, w odróżnieniu od wycofania wymuszonego, potrzeba jego zrealizowania w zasadzie nie jest na tyle i tylko uwarunkowana bezpośrednim działaniem nieprzyjaciela w pasie dywizji /pułku/, co perspektywą powstania w przyszłości, niesprzyjającej sytuacji, zwłaszcza na jej skrzydłach.

Z doświadczeń wojennych wynika, że po włamaniu się silnych zgrupowań nieprzyjaciela na sąsiednich odcinkach frontu, często dokonywano zamierzonego wycofania oddziałów i związków taktycznych posiadających pełną zdolność i gotowość bojową. Ten rodzaj wycofania stosowano również w toku bitwy /walki/ obronnej, głównie zaś po to, aby zmienić dotychczas niekorzystną konfigurację linii frontu broniących się wojsk, skrócić jego długość; odzyskać część sił i środków do osłony najbardziej zagrożonych kierunków; odtworzyć drugi rzut /odwód/.

Na przykład, w toku kurskiej operacji obronnej, na skutek przerwania przez faszystowskie wojska niemieckie głównego pasa obrony 69 A - na kierunku obojańskim jej pięć dywizji, znalazło się w półokrążeniu, między rzekami Lipawy, Doniec i Północny Doniec. W nocy, z 14 na 15 lip-

-----
2/ Niekiedy zamiast pojęcia "zamierzone" - używa się: planowe, lub
zawczasu planowane; przygotowane.

ca wszystkie pięć dywizji na rozkaz dowódcy Frontu Woroneskiego, w sposób wysoce zorganizowany, wycofało się na odległość 15-20 km - w kierunku północnym i zorganizowało obronę na wcześniej przygotowanej rubieży: Starożewoje, Wierin, Wypołzawka. W wyniku wycofania, ich front obrony został skrócony ponad dwa razy /z 45 km - do 20 km/. Dywizje na nowo zajętej rubieży z powodzeniem odpierały uderzenia silnych zgrupowań nieprzyjaciela^{3/}.

Niekiedy zamierzone wycofanie może wynikać z innych uwarunkowań. Przykładowo, mogą o tym przesądzić niesprzyjające właściwości terenu dla prowadzenia obrony, lub też zarysowująca się groźba przyparcia wojsk dywizji /pułku/ do morza, czy też grzbietu gór.

Wycofujące się dywizje /pułki/ mogą być wykorzystane do wykonania uderzenia /zwrotu zaczepnego/ na skrzydła i tyły ścigających je zgrupowań nieprzyjaciela, albo też najczęściej - do zajęcia z przygotowania obrony na zagrożonych kierunkach.

Głębokość wycofania dywizji /pułku/ zależy głównie od zamiaru wyższego przełożonego, zwłaszcza co do ich wykorzystania i charakteru przewidywanych im przyszłych działań. Ponadto, na głębokość wycofania mają wpływ następujące czynniki: głębokość wdarcia się /włamania/ i charakter działań nieprzyjaciela, aktualny stosunek sił; liczba przygotowanych lub naturalnych rubieży obronnych położonych w głębi i inne. Pułk może kolejno wycofywać się z jednej pozycji obronnej na drugą, w granicach pasa obrony dywizji. Stąd ogólna głębokość jego wycofania, będzie w zasadzie równa głębokości obrony dywizji i nie może przekraczać 20-25 km. Dywizja może wycofać się na drugą armijną rubież obrony /30-40 km/, lub też głębiej.

Na opuszczonym terytorium, zwłaszcza na przewidywanym kierunku uderzenia nieprzyjaciela, może być tworzony pas przesłaniania /pozycja przednia/. Do ich obrony wykorzystuje się oddziały /pododdziały/ wydzielone do osłony wyjścia z walki i wycofania sił głównych.

Wreszcie, zamierzone wycofanie, może być dokonywane w celu zmiany dotychczasowego położenia wojsk i uniknięcia tym samym groźby ich porażenia BMR nieprzyjaciela. Nastąpi to zwłaszcza w wypadkach braku możliwości zniszczenia środków napadu jądrowego nieprzyjaciela, do spodziewanego momentu ich wykorzystania.

Sumując, konieczność wycofania wojsk może wynikać z różnych uwarunkowań sytuacji taktycznej, lub operacyjnej. Przy czym, wymuszone wycofanie wojsk dywizji /pułku/ może być rezultatem połączonego oddziały-

3/ G.A.Kołtunow, D.G.Sołowiejew. Kurskaja bitwa.

wania głównie następujących czynników: znacznej przewagi nieprzyjaciela w siłach i środkach, przede wszystkim zaś przewagi w broni jądrowej; niesprzyjającego położenia, umożliwiającego nieprzyjacielowi wykonanie uderzenia z różnych kierunków i zagrożenia oskrzydleniem /obejściem/ jednego ze skrzydeł, lub okrążeniem; czasowej utraty gotowości bojowej oddziałów /pododdziałów/ w związku z poniesieniem dużych strat i gwałtownym obniżeniem stanu moralno-psychicznego żołnierzy.

Dywizja /pułk/ może dokonywać zamierzonego wycofania w celu: zajęcia bardziej dogodnej rubieży i skrócenia długości frontu obrony; wyprowadzenia wojsk spod uderzenia przeważających sił nieprzyjaciela, lub zagrożenia okrążeniem w wyniku przerwania jego dużych sił na sąsiednich odcinkach frontu; wyprowadzenia sił głównych wobec groźby uderzenia jądrowego nieprzyjaciela oraz w celu rozbicia nieprzyjaciela w głębi obrony, wygrania na czasie i zaoszczędzenia sił do działań na innych kierunkach.

W świetle powyższych rozważań niedwuznacznie wynika, że istota wycofania polega zawsze na dążeniu do zajęcia przez własne wojska jak najlepszego położenia w stosunku do nieprzyjaciela. Idzie bowiem o to, aby dywizja /pułk/ poprzez wycofanie mogła stworzyć sprzyjające warunki do jak najbardziej efektywnego wykorzystania swoich możliwości bojowych, które w danym momencie i miejscu, przed dokonaniem wycofania, nie były wystarczające do odpierania przeważających sił nieprzyjaciela. Wymienione czynniki decydują o tym, że wycofanie obok oskrzydlenia i obejścia, zalicza się do zasadniczych rodzajów manewru.

Rozpatrując wycofanie w kategorii manewru należy wyraźnie podkreślić, że wycofanie pułku, realizowane w ściśle ograniczonych granicach pasa obrony dywizji, jest w i s t o c i e m a n e w r e m o c h a r a k t e r z e t a k t y c z n y m . O takim charakterze wycofania pułku decydują następujące elementy: jest on organizowany na podstawie decyzji dowódcy dywizji; jest ściśle ograniczony przestrzennie - czyli jest realizowany tylko w granicach pola walki; i w ujęciu czasowym - krótkotrwały. Natomiast wycofanie dywizji - jest to już m a n e w r o c h a r a k t e r z e o p e r a c y j n y m , ponieważ dywizja nie tylko przechodzi do wycofania na podstawie zamiaru dowódcy armii, ale i dowódca armii kieruje jego przebiegiem. Ponadto jego rozmach - w przestrzeni i czasie - często przerasta i nie mieści się w ramach wskaźników przynależnych walce.

W celu pełniejszego zrozumienia istoty wycofania należy podkreślić niektóre charakteryzujące go właściwości, a różne od innych rodzajów manewru.

Po pierwsze, wycofanie z zasady dokonuje się w warunkach czasowej utraty inicjatywy na korzyść nieprzyjaciela, posiadającego znaczną przewagę w siłach i środkach, a w tym zwłaszcza - w broni jądrowej. Decyzja do wycofania nie może być podejmowana na podstawie każdego nawet znacznego niepowodzenia na danym szczeblu dowodzenia. W tym zakresie należy kierować się ogólnym przewidywanym rozwojem sytuacji, w ramach której opuszczenie, przez określony pułk czy dywizję, zajmowanej pozycji na danym kierunku, w żadnym wypadku nie może doprowadzić do pogorszenia sytuacji w ogóle. Innymi słowy, nie ciężka przykładowo sytuacja w jakiej znalazł się określony pułk a ogólna sytuacja dywizji może przesądzić o wycofaniu pułku, i analogicznie, nie sytuacja dywizyjna, a ogólny charakter sytuacji w jakiej znalazły się wojska armii powinien decydować o wycofaniu danej dywizji. Dlatego też wycofanie może nastąpić jedynie na rozkaz wyższego przełożonego - co jednocześnie stanowi najważniejszą z cech tego rodzaju manewru.

Po drugie, wycofanie w odróżnieniu od pozostałych rodzajów manewru /oskrzydlenia i obejścia/, które realizowane jest poprzez uderzenie, ma przede wszystkim na celu uniknięcie uderzeń nieprzyjaciela. zachowanie swoich sił i środków. wygrać na czasie i tym samym stworzyć warunki do jego rozbitcia - w toku przyszłych działań.

Po trzecie, wycofanie zawsze jest prowadzone w interesie /na korzyść/ wykonania przyszłego, nowego zadania bojowego. Prawie zawsze wiąże się ono z gwałtowną zmianą kierunku i charakteru /sposobu/ działań wojsk. Dlatego też, łączy się z nim konieczność utworzenia w krótkim czasie, nowego ugrupowania sił i środków.

Po czwarte, wycofanie związane jest zawsze z koniecznością przeprowadzenia ewakuacji z opuszczonego terenu nie tylko rannych i chorych, niesprawnego uzbrojenia i sprzętu technicznego, ale również samych obiektów i urządzeń tyłowych oraz zgromadzonych środków materiałowych. Są to szczególnie złożone i pracochłonne przedsięwzięcia.

Wreszcie, - po piąte, duże straty w ludziach, w uzbrojeniu i sprzęcie technicznym, groźba okrażenia i dostania się do niewoli, rozprzestrzenianie prowokacyjnych wiadomości - w celu spowodowania paniki /na przykład, o wyjściu nieprzyjaciela na tyły wojsk własnych/ - może spowodować obniżenie stanu moralnego i odporności psychicznej żołnierzy i gwałtowne obniżenie gotowości bojowej oddziałów /pododdziałów/. I.W.Lenin nie przypadkowo podkreślał, że w toku wycofania dyscyplina jest bardziej niezbędna niż w natarciu: "... kiedy wycofuje się cała

armia ... wystarczy niekiedy kilka panicznych głosów, aby wszyscy zaczęli uciekać. W tym bowiem wypadku działa prawo tłumu"^{4/}.

Reasumując, wycofanie należy do najtrudniejszych i najbardziej skomplikowanych działań wojsk zarówno pod względem planowania i organizacji jak i przeprowadzenia. Wycofanie może być prowadzone planowo jedynie w warunkach wysokiego stanu moralno-politycznego wojsk, których dyscypliny nie zdoła obniżyć trudne położenie taktyczne lub operacyjne. Wojska nie posiadające tej zalety przekształcają wycofanie, nawet najrealniej zaplanowane i jak najdokładniej przygotowane, w paniczną ucieczkę. Jednocześnie wszelkie próby doraźnych improwizacji w organizowaniu i prowadzeniu wycofania przyczynią się tylko do zwiększenia strat w sile żywej, sprzęcie bojowym, zapasach materiałowo-technicznych itp.

2. Sposoby wycofania

W regulaminie walki^{5/} przewiduje się dwa sposoby wycofania, a mianowicie:

- wycofanie bez zatrzymywania sił głównych na rubieżach pośrednich;
- wycofanie z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich.

Innymi słowy, sposób wycofania dywizji i pułku bezpośrednio zależny jest od charakteru wykorzystania ich sił głównych w tego rodzaju manewrze.

Wycofanie bez zatrzymywania się na pośrednich rubieżach, jest to sposób, w ramach którego siły główne dywizji /pułku/ po oderwaniu się od nieprzyjaciela, przesuwają się - bez zatrzymywania się - i pod osłoną ariergard na wskazaną im rubież /końcową rubież wycofania^{6/}/. Ideą tego sposobu wycofania jest zachowanie integralności sił głównych dywizji /pułku/ celem ich późniejszego wykorzystania do wykonania - przyszłego, nowego zadania bojowego.

Zadanie dywizji /pułku/, stosujących ten sposób wycofania, polega więc zwykle na tym, aby zorganizować i w miarę możliwości jak najszybciej odejść na wyznaczoną rubież, przy jednoczesnym zachowaniu integralności i gotowości bojowej ich sił głównych do wykonania nowego za-

4/ I.W.Lenin. Połn.sobr.socz., T.45, s.88.

5/ Regulamin Walki Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych PRL. Cz.I. Dywizja - brygada - pułk. /Projekt/, wyd. ASG 1984. s.

6/ Rubież końcowa - rubież terenowa oznaczająca końcową granicę wycofania wojsk dywizji /pułku/ i na której przygotowują się one do wykonania kolejnego i nowego zadania bojowego.

dania bojowego. Dlatego też idealnym rozwiązaniem, niewątpliwie byłoby, wycofanie przeprowadzone w pierwotnie przyjętym ugrupowaniu marszowym nie zmieniającym się do chwili osiągnięcia wyznaczonej - końcowej rubieży. Natomiast rozwijanie sił głównych możliwe jest jedynie w wyjątkowych wypadkach. Na przykład do wykonania uderzeń na nieprzyjaciela wychodzącego na drogi wycofania sił głównych dywizji /pułku/. Przy czym do zabezpieczenia tego rodzaju wycofania należy wydzielać minimalną ilość sił i środków.

Wycofanie sił głównych dywizji /pułku/ jest bardzo złożonym procesem, przede wszystkim z tego powodu, że odbywa się ono w warunkach znajdowania się ich w położeniu - w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem.

Wojska znajdujące się w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem, mogą rozpocząć wycofanie dopiero wtedy, gdy zapewnią sobie swobodę manewru. Z kolei, aby zapewnić swobodę manewru muszą one najpierw przerwać styczność bojową z nieprzyjacielem - tj. muszą wyjść z walki.

Przez wyjście z walki należy rozumieć takie działanie, w którym wojska prowadząc walkę obronną, całością lub częścią sił, odrywają się od nieprzyjaciela, w celu rozpoczęcia wycofania. Konkretnie zaś treścią tego rodzaju działań jest wyprowadzenie pododdziałów i oddziałów, z rubieży położonej w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem - do tyłu, na głębokość umożliwiającą ich zwiżanie w ugrupowanie marszowe, lub przedbojowe - w celu jak najszybszego oderwania się od nieprzyjaciela. Gdy wycofanie poprzedzone jest wyjściem z walki, wówczas rozpoczyna się ono w momencie przejścia pododdziałów - oddziałów w ugrupowanie marszowe /niekiedy w ugrupowanie przedbojowe/.

Wyjście z walki we współczesnych warunkach, ze względu na duże możliwości nieprzyjaciela w zakresie nie dopuszczania do tego, staje się najbardziej odpowiedzialnym etapem wycofania. Ponadto, od uzyskanego w tym zakresie powodzenia wojsk własnych, w dużej mierze uzależniony jest charakter ich dalszych działań podczas wycofania.

Aby zabezpieczyć wyjście z walki i oderwanie się dywizji /pułku/ od nieprzyjaciela i jednocześnie zapewnić sprzyjające warunki dla szybkiego przesunięcia wojsk na rubież końcową, tworzy się nowe ugrupowanie bojowe. Na podstawie doświadczeń z minionej wojny i z ćwiczeń z wojskami, ugrupowanie bojowe wycofującej się dywizji /pułku/ składa się z następujących elementów: pododdziały osłonowe; ariergarda; siły główne i tyły. Jeżeli nieprzyjaciel ma możliwości prowadzenia pościgu równoległego i istnieje bezpośrednia groźba jego wyjścia na drogi wy-

cofujących się wojsk, to wówczas dodatkowo, tworzy się oddziały boczne. Natomiast w celu uprzedzenia nieprzyjaciela w wyjściu na dogodną rubież oraz dla zajęcia i utrzymania ważnych obiektów położonych w głębi, jeszcze dodatkowo - oddziały wydzielone.

Pododdziały osłonowe powinny być w stanie ukryć wyjście z walki sił głównych, osłonić ogniem najważniejsze kierunki i we współdziałaniu z ariergardami nie dopuścić do zorganizowanego przejścia nieprzyjaciela do pościgu. Do ich składu wydziela się pododdziały czołgów oraz pododdziały zmechanizowane, zwłaszcza wyposażone w BWP.

Natomiast, ariergardę wyznacza się po to, aby zabezpieczyć zorganizowane wycofanie sił głównych dywizji /pułku/, po ich wyjściu z walki. Głównym celem jej działań jest więc opóźnianie nacierającego /ścigającego/ nieprzyjaciela poprzez dezorganizację jego działań i tym samym - zyskanie czasu - umożliwiającemu siłom głównym powiększenie odległości dzielącej je od nieprzyjaciela i zajęcie wyznaczonej rubieży końcowej. Do zadań realizowanych przez ariergardę mogą być również wykorzystane /po wycofaniu się z poprzednio zajmowanych rubieży/, pododdziały osłonowe. Do ariergardy wyznacza się siły będące w stanie realizować samodzielnie postawione im zadania i szybko manewrować z rubieży na rubież. Zwykle w jej skład wchodzi siły od batalionu /bcz, bz/ do pułku /pcz, pz/.

Siły główne dywizji /pułku/ po oderwaniu się od nieprzyjaciela, z reguły wycofują się w ugrupowaniu marszowym. W wypadkach, gdy następuje wyraźne zagrożenie wyjścia nieprzyjaciela na drogi wycofania, siły główne mogą się wycofywać w ugrupowaniu przedbojowym.

Możliwość bezkolizyjnego wycofania sił głównych zapewnia się drogą walk prowadzonych przez ariergardy na dogodnych rubieżach zamykających główne kierunki pościgu. Ponadto, aby utrudnić obejście rubieży zajmowanych przez ariergardę, przygotowuje się zasadzki i różnego rodzaju zapory oraz dokonuje się zniszczeń. Przedsięwzięcia te realizuje się zarówno w pasie wycofania sił głównych, jak i na jego skrzydłach.

Ariergardy i oddziały ubezpieczeń bocznych powinny pozbawić nieprzyjaciela jego prób zmierzających do nawiązania walki z wycofującymi się siłami głównymi i pozbawienia ich swobody manewru.

Istota wycofania z rozwijaniem na rubieżach pośrednich, polega na tym, aby siły główne dywizji /pułku/, kolejno /szufladkowaniem/, rozwijały się do prowadzenia walki na ważnych i dogodnych rubieżach pośrednich, w celu zadania nieprzyjacielowi strat, zdeorganizowania mu działań i stworzenia sprzyjających warunków do ostatecznego jego roz-

bicia - wspólnie z podchodzącymi z głębi odwodami - w oparciu o wyznaczoną rubież końcową^{7/}.

Ten sposób wycofania stosuje się w tych wypadkach, kiedy przy użyciu tylko ariergard nie jesteśmy w stanie wygrać takiej ilości czasu, która siłom głównym jest niezbędna na organizację działań na końcowej rubieży. Idzie bowiem o to, że każde wycofanie powinno się zakończyć przejściem sił głównych dywizji /pułku/ do obrony, na dogodnej, końcowej rubieży wycofania. Na rubieży tej zakłada się ostatecznie zaatakować natarcie nieprzyjaciela. Zadanie to mogą realizować samodzielnie wycofujące się wojska dywizji /pułku/, lub wspólnie z nowymi siłami skierowanymi tam przez przełożonego.

Całość działań bojowych prowadzonych przez wojska dywizji /pułku/ w ramach wycofania z zajmowaniem rubieży pośrednich określa się mianem - działań opóźniających.

Wycofanie z prowadzeniem walki na kolejnych rubieżach pośrednich, w okresie minionej wojny często było wyrazem aktywności i odporności stosujących ten sposób działań wojsk. Oto jeden z przykładów.

W październiku 1941 r. 4 BPanc pod dowództwem pułkownika M.E.Katukowa, wycofując się na kolejne rubieże pośrednie, z powodzeniem walczyła z dwiema dywizjami pancernymi nieprzyjaciela. W ciągu siedmiu dni prowadziła ona walkę na sześciu rubieżach pośrednich. W każdym wypadku nieprzyjaciel napotykał przed sobą przygotowany ogień czołgów i artylerii, ponosił straty i był zmuszany do szukania dróg obejścia i przez kilka dni, a ponadto brygada hamowała jego natarcie^{8/}. Były dowódca grupy wojsk pancernych hitlerowski generał Guderian tak opisywał ten epizod: "4 DPanc poniosła ciężkie straty, straty Rosjan były znacznie mniejsze od naszych"^{9/}.

Dywizja zmechanizowana /pancerna/ znajdując się w pierwszym rzucie operacyjnym armii może wycofać się z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich, wówczas gdy jej zadanie polega na opóźnianiu natarcia nieprzyjaciela, osłonie rejonów odtwarzania zdolności bojowej związków taktycznych armii i zabezpieczeniu ich podejścia do obrony na dogodnej rubieży. W ten sposób może również wycofywać się dywizja pancerna drugiego rzutu armii po wykonaniu przeciwuderzenia, którego

7/ Ogólna idea wycofania dywizji z jej rozwijaniem na kolejnych rubieżach jest przedstawiona na schemacie nr 2.

8/ Wojenno-istoriczeskij żurnal, 1960, nr 12, s.36.

9/ G.Guderian. Wspomnienia żołnierza "M" Wojenizdat, 1964, s.223.

celem było zabezpieczenie wyjścia z walki i wycofania związków taktycznych pierwszego rzutu. Pułk zmechanizowany /czołgów/, działając jako ariergarda dywizji, może także wycofywać się rozwijając kolejno siły główne, na wyznaczonych rubieżach.

Sprawne przeprowadzenie wycofania dywizji /pułku/ z rozwijaniem ich sił głównych na kolejnych rubieżach uzależnione jest w dużej mierze od właściwego wyboru i przygotowanie rubieży pośrednich. Ilość rubieży pośrednich i czas ich otrzymania zależy przede wszystkim od głębokości wycofania i zamiaru przełożonego odnośnie działań jakie mają prowadzić wojska po zakończeniu wycofywania się. Na ilość wyznaczonych rubieży pośrednich mieć będą wpływ ponadto następujące czynniki: skład zgrupowania prowadzącego działania opóźniające: właściwości terenu, aktywność nieprzyjaciela oraz czas na jaki należy opóźnić nieprzyjaciela.

Działania opóźniające należy tak zorganizować, by w miarę opuszczania kolejnych rubieży i wycofywania się wojsk w głąb, ciągle wzrastała ich siła oporu. Narastanie oporu powinno się osiągnąć poprzez manewr na kierunek wycofywania sił i środków z innych drugorzędnych kierunków i z głębi oraz dzięki zbliżaniu się wycofujących się wojsk do zgromadzonych w głębi rezerw i zapasów środków materiałowych. Przemieszczanie wysiłku wojsk z rubieży na rubież, podczas ich wycofywania się z rozwijaniem na kolejnych rubieżach, wydaje się sposobem najbardziej odpowiadającym warunkom współczesnego pola walki i bitwy.

Skomplikowany charakter organizacji i wykonania wycofania z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich wynika z konieczności tworzenia na nich obrony, w skrajnie ograniczonym czasie.

Przeprowadzenie wycofania tym sposobem, możliwe jest jednak dzięki dużemu nasyceniu dywizji /pułku/ w czołgach, BWP /transporterach opancerzonych/, efektywne środki OPL i przeciwpancerne, wysoko manewrowe środki inżynieryjne, szerokie wykorzystanie śmigłowców bojowych oraz sukcesywnie wprowadzaną w ich skład samobieżną artylerię.

Doświadczenie wojenne wskazuje, że wycofanie wojsk w tym zwłaszcza wymuszone, z reguły odbywają się w szczególnie ciężkiej i złożonej sytuacji. Jego organizacja i wykonanie w warunkach współczesnej walki, w związku z ciągłym rozwojem środków walki i pojawieniem się broni jądrowej, będą jeszcze bardziej skomplikowane. Dowódcy i sztaby zmuszone zostaną organizować je, nie tylko w skrajnie ograniczonym czasie, ale i w warunkach konieczności jednoczesnego odpierania silnego uderzenia naziemnego i powietrznego nieprzyjaciela. Często też, w tym samym czasie, zajdzie potrzeba odtwarzania gotowości bojowej oddziałów /pododdziałów/, po poniesieniu przez nie dużych strat, na skutek uderzeń

jądrowych nieprzyjaciela. Szczególną trudność sprawić będzie utrzymanie ciągłości dowodzenia oddziałami i pododdziałami w toku wycofania. Wynika to zwłaszcza z szybko i gwałtownie zmieniającej się sytuacji, znajdowania się w ruchu większości stanowisk dowodzenia, ich oderwania się od dywizji /pułku/, a także z możliwości aktywnego oddziaływania nieprzyjaciela skierowanego na dezorganizację systemu łączności.

II. ORGANIZACJA WYCOFANIA DYWIZJI /PUŁKU/

1. Praca dowódcy dywizji /pułku/ w zakresie organizacji wycofania

Bezpośrednie przygotowanie dywizji /pułku/ do wycofania rozpoczyna się po otrzymaniu nowego zadania bojowego, lub wstępnego zarządzenia bojowego i obejmuje, ustalenie celu wycofania oraz realizację szeregu zamierzeń, z których do najważniejszych należy zaliczyć: podjęcie decyzji o wycofaniu; postawienie zadań bojowych oddziałom /pododdziałom/; organizację współdziałania i wszechstronnego zabezpieczenia, w tym także, przygotowanie dróg wycofania i pośrednich /końcowej/ rubieży, ustawienie zapór i wykonanie niszczeń w pasie wycofania i na skrzydłach, ewakuację rannych i chorych, uszkodzonego sprzętu technicznego i uzbrojenia oraz zbędnych zapasów środków materiałowych ^{10/}.

Wykonanie tych złożonych i pracochłonnych przedsięwzięć zawsze jest związane ze znaczną ilością czasu. Natomiast z doświadczeń wojennych wynika, że wycofanie z reguły organizowano w skrajnie ograniczonym czasie. W niektórych wypadkach, zwłaszcza w związku z włamaniem nieprzyjaciela na sąsiednich odcinkach frontu, dywizja często zmuszona była do rozpoczęcia wycofania niezwłocznie po otrzymaniu rozkazu bojowego. Podobnie jak w przeszłości również dziś, i to bez względu na rodzaj i sposób wycofania, każda godzina opóźnienia wyjścia z walki pogarszać będzie położenie wojsk własnych. W związku z tym dowódcy i sztaby dywizji i pułku muszą w praktyce bojowej stosować takie metody pracy, które umożliwią im przyspieszenie organizacji wycofania. Najbardziej odpowiednią w tym względzie jest metoda pracy równoległej.

10/ W niniejszym opracowaniu omówiono tylko te zagadnienia przygotowania dywizji /pułku/ do wycofania, które nie znalazły pełnego odzwierciedlenia w regulaminie walki.

Metoda pracy równoległej zapewnia w miarę jednoczesną organizację wycofania na szczeblach dywizja - pułk - batalion - kompania. Metodę tę stosuje się w zasadzie na podstawie otrzymanego od przełożonego wstępnego zarządzenia bojowego. W treści wstępnego zarządzenia bojowego do wycofania ujmuje się następujące główne elementy: pas /drogi marszu/, lub kierunek wycofania; końcową lub pierwszą /i kolejne/ rubieżę wycofania, sąsiadów i ich zadania; czas gotowości i podstawowe czynności do wykonania w ramach przygotowania do wycofania; sposób wycofania oddziałów /pododdziałów/ tyłów i technicznych; termin i sposób przekazania zadania bojowego.

Po otrzymaniu wstępnego zarządzenia bojowego, dowódca dywizji /pułku/, analizuje cel, kierunek i przewidywaną głębokość wycofania, miejsce i rolę dywizji /pułku/, w ramach zadania wykonywanego przez armię /dywizję/ podczas wycofania i na końcowej rubieży oraz czas gotowości wyjścia z walki i wycofania. Następnie, przeprowadza /lub zatwierdza/¹¹ kalkulację czasu, ustala przedsięwzięcia, które należy niezwłocznie wykonać w celu szybszego przygotowania do wycofania dywizji /pułku/, wydaje szefowi sztabu wytyczne do organizacji rozpoznania i przygotowania danych niezbędnych do podjęcia decyzji i oceny sytuacji.

Na podstawie wniosków z analizy zadania i oceny sytuacji, dowódca dywizji /pułku/, określa zamiar do wycofania. Zapoznaje z nim swoich zastępców i szefów rodzajów wojsk i służb oraz wykorzystując techniczne środki łączności wydaje wstępne zarządzenie bojowe podległym oddziałom /pododdziałom/. Jednocześnie w celu zyskania czasu niezbędnego podwładnym na przygotowanie wycofania, może on wydać wytyczne w zakresie niektórych rodzajów zabezpieczenia.

Sztab na podstawie zamiaru działań dowódcy i jego wytycznych przekazuje zarządzenia i wytyczne oddziałom /pododdziałom/. Przekazanie tych zarządzeń i wytycznych umożliwi im wykonanie części przedsięwzięć - w zakresie przygotowania do wycofania - jeszcze przed otrzymaniem zadania bojowego, lub przygotować je w takim stopniu, by po otrzymaniu zadania /sygnału/ do wycofania, mogły one niezwłocznie rozpocząć wychodzenie z walki.

Wypracowany zamiar działań, dowódca dywizji /pułku/, melduje przełożonemu i w dalszym ciągu kontynuuje pracę nad podjęciem decyzji. Ustala zadania oddziałom /pododdziałom/, określa sposób współdziałania i organizacji dowodzenia.

11/ Zatwierdza, jeżeli kalkulację czasu przeprowadza szef sztabu dywizji /pułku/.

Jeśli idzie o zadania, to w pierwszej kolejności należy je określić i przekazać oddziałom i pododdziałom wyznaczonym do zabezpieczenia wyjścia z walki i oderwania się od nieprzyjaciela sił głównych, oraz tym elementom, które wydziela się do zajęcia /obsadzenia/ ważnych obiektów /rubieży/, położonych w głębi ugrupowania. Następnie przekazuje się zadanie dywizjonowi rakiet taktycznych dywizji, artylerii i pozostałym oddziałom /pododdziałom/ - w takiej kolejności - w jakiej będą one wychodziły z walki. W miarę określenia treści zadań bojowych, sztab organizuje ich przekazanie do oddziałów /pododdziałów/ wykorzystując techniczne środki łączności.

Po otrzymaniu zadania bojowego /zarządzenia bojowego/ dowódca dywizji /pułku/, po jego zrozumieniu i dokonaniu oceny dodatkowych danych sytuacji, w miarę jak najszybciej, podejmuje ostateczną decyzję. Następnie poprzez sztab swoich zastępców i szefów rodzajów wojsk i służb przekazuje /udokładnia/ zadania bojowe oddziałom /pododdziałom/, organizuje współdziałanie, zabezpieczenie wycofania i dowodzenia oraz kontrolę przygotowania wojsk do wyjścia z walki i wycofania.

Wariant obrazujący możliwą kolejność i treść pracy dowódcy dywizji /pułku/, przy przyjęciu równoległej metody pracy, w różnych warunkach sytuacji oraz orientacyjny czas potrzebny dla wykonania podstawowych przedsięwzięć w zakresie organizacji wycofania, przedstawiono w załączniku nr 1.

Dowódca dywizji /pułku/ całość pracy w zakresie organizacji wycofania, z reguły przeprowadza na podstawie mapy. Jeśli pozwoli na to czas, może on też przeprowadzić rekonesans. Prowadzi się go w celu udokładnienia w terenie niektórych elementów decyzji o wycofaniu. Dowódca może wylecieć/wyjechać/ na rekonesans, w zasadzie na ten kierunek, na którym działania bojowe, decydować będą o pomyślnym wykonaniu wycofania. Na rekonesansie udokładnia on sposób wycofania sił głównych i osobiście stawia zadanie bojowe dowódcy ariergardy. Ponadto w czasie rekonesansu dowódca dywizji /pułku/ udokładnia: obiekty nieprzyjaciela i sposób ich porażenia; rubież rozwinięcia do kontrataku i kierunek kontrataków, przeprowadzonych w celu zabezpieczenia wyjścia z walki sił głównych; pasy /drogi/ wycofania oddziałów i pododdziałów; rubież rozwinięcia ariergardy i kierunek ześrodkowania jej głównych wysiłków; rubieże i sposób przygotowania zapór inżynieryjnych, rubieże ogniowe odvodu przeciwpancerneho i rubieże minowania; rubieże i kierunki ustawiania zasłon dymnych; przedsięwzięcia w zakresie utrzymania /niszczenia/ ważnych obiektów i inne zagadnienia.

Ze względu na zwykle ograniczony czas, jakim może dysponować dowódca dywizji /pułku/ na przeprowadzenie rekonesansu, w ramach organizacji wycofania, prowadzi się go z reguły tylko na jednym najbardziej zagrożonym kierunku, a w tym zwłaszcza, na kierunku zagrożenia pancernego.

Potrzebę przeprowadzenia rekonesansu podczas organizacji walki, a tym bardziej przy wycofaniu potwierdzają doświadczenia bojowe. Z doświadczeń tych wynika, że przybycie przełożonego, w ramach rekonesansu do podległych wojsk, znajdujących się w ciężkiej lub wręcz krytycznej sytuacji, miało zawsze dodatni wpływ na przebieg ich dalszych działań bojowych. Po prostu, obecność przełożonego bezpośrednio w walczących oddziałach /pododdziałach/ stanowiła o wzroście ducha bojowego i bitności wojsk.

Oprócz grupy rekonesansowej dowódcy, celowo jest również, wysłać grupę rekonesansową do rozpoznania kolejnych rubieży pośrednich, lub końcowej i ustalenia podstawowych przedsięwzięć dotyczących przygotowania i prowadzenia w oparciu o nie - działań bojowych. W konsekwencji tego zostaną stworzone warunki umożliwiające przygotowanie obrony na tych rubieżach, przez wycofujące się wojska, i zapewni się w ten sposób to, że działania bojowe wojsk na kolejnych rubieżach pośrednich będą prowadzone - zgodnie z ideą założoną przez dowódcę, w jego decyzji.

Konkretnie zaś, praca tej grupy rekonesansowej powinna się sprowadzać do: wyznaczenia przedniego skraju poszczególnych pozycji w głębi obrony; określenia zakresu i kolejności prac inżynierskiej rozbudowy terenu; ustalenia najbardziej efektywnego sposobu wykorzystania środków mechanizacji; przyspieszenia organizacji systemu ognia - w miarę zajmowania tych rubieży; wyboru miejsc i sposobów odejścia wycofujących się oddziałów.

W bardziej sprzyjających warunkach przygotowuje się i przeprowadza wycofanie zamierzone, którego organizacja przy posiadaniu zwykle dostatecznej ilości czasu, może odbywać się - metodą pracy kolejnej.

W tym wypadku, po otrzymaniu zadania bojowego /zarządzenia bojowego/, kolejność pracy dowódcy dywizji /pułku/ w zakresie organizacji wycofania jest podobna do stosowanej przy metodzie pracy równoległej. Różnica polega na tym, że po analizie zadania, oddziałom /pododdziałom/ przekazuje się, nie wstępne zarządzenie bojowe, a zarządzenia wstępne, w którym nie podaje się zamiaru działań i terminu rozpoczęcia wycofania. Ponadto, przy metodzie pracy kolejnej, zadanie bojowe od-

działom /pododdziałom/ - w formie rozkazu bojowego /zarządzenia bojowego/ - przekazuje się dopiero, po podjęciu przez dowódcę decyzji.

Metoda kolejnej pracy dowódców i sztabów, umożliwia im zawczasu zaplanować wyjście wojsk z walki i następujące po tym ich wycofanie.

Ponadto, dowódca i sztab dysponując pewną rezerwą czasu, mają możliwość, aby w najbardziej pełnym zakresie i w sposób skryty dla nieprzyjaciela zrealizować wszystkie lub przynajmniej większość przedsięwzięć przygotowawczych do wycofania, a w tym zwłaszcza: rozpoznanie i przygotowanie dróg wycofania; rubieży rozwijania ariergard /sił głównych/; ewakuacji niesprawnego sprzętu technicznego i uzbrojenia, zapasów środków materiałowych; przeprowadzenie dezinformowania nieprzyjaciela itp. Metoda kolejnej pracy dowódcy umożliwia znaczne ograniczenie kręgu osób zaangażowanych do bezpośredniej organizacji wycofania. Przy czym, konkretna treść przewidywanych przedsięwzięć przygotowawczych może być nie przekazywana do ich bezpośrednich wykonawców. Jednak, na organizację wycofania dywizji przy tej metodzie pracy, trzeba stosunkowo dużo czasu^{12/}.

W zakresie organizacji wycofania szczególne znaczenie ma prowadzenie ciągłej kontroli przygotowania wojsk do tego rodzaju manewru. Kontrola ta powinna być prowadzona głównie w aspekcie otrzymywania przez wojska na czas wszelkich zarządzeń i wytycznych oraz wykonania wszystkich czynności wynikających z treści /ducha/ tych zarządzeń /wytycznych/.

W pierwszym rzędzie należy szczególnie dokładnie kontrolować: terminowość przekazywania oddziałom /pododdziałom/ zarządzeń bojowych; treść decyzji podwładnych odpowiednio do zamiaru działań dowódcy dywizji /pułku/ i otrzymanych zadań; gotowość do działań ariergard i pododdziałów osłony; przestrzegania maskowania i zasad tajnego dowodzenia; znajomość sygnałów współdziałania, wzajemnego rozpoznania, wskazywania celów i powiadamiania; przestrzeganie terminów wykonania podstawowych przedsięwzięć w zakresie zabezpieczenia wycofania, szczególnie ewakuacji rannych i chorych, uszkodzonego sprzętu technicznego i uzbrojenia.

Kontrolę zawsze należy łączyć z udzieleniem pomocy oddziałom /pododdziałom/ w zakresie ich przygotowania do wycofania.

12/ Średnio 5-6 godzin - zgodnie z opracowaniem "Otchod w obszere-
wojskowom boju". Wyd. Akademia imieniem M.W.Frunze, s.21

2. Treść decyzji do wycofania

W decyzji dowódcy dywizji /pułku/ do wycofania podaje się: zamiar działań; zadania bojowe oddziałów /pododdziałów/; sposób współdziałania i organizację dowodzenia. Dowódca, aby przyjąć najbardziej celowy sposób wykonania postawionego mu zadania powinien dokonać porównania możliwości bojowych nieprzyjaciela i wojsk własnych, realnie ocenić czynnik czasu i właściwości terenu i inne warunki sytuacji.

W warunkach ograniczonego czasu, co zawsze jest charakterystyczne dla organizacji wycofania, najbardziej celowo jest prowadzić ocenę sytuacji w sposób kompleksowy, to znaczy - według poszczególnych elementów decyzji /zamiaru działań/ zwracając przy tym uwagę na te elementy, które są decydujące w określonej sytuacji.

W tym świetle, przy wymuszonym wycofaniu, decydujące znaczenie w wypracowaniu zamiaru działań, mieć będzie ocena zgrupowania nieprzyjaciela działającego w pasie dywizji i na jej skrzydłach oraz jego zamiaru co do wykorzystania odwodów w celu rozwinięcia osiągniętego powodzenia. Jednocześnie, musi być ocenione położenie i stopień gotowości oddziałów i pododdziałów dywizji /pułku/. W sytuacji, gdy wszystkie lub większość sił i środków jest zaangażowana w walce i odpierają one uderzenia przeważających sił nieprzyjaciela, najważniejszym elementem stanowiącym o istocie decyzji do wycofania będzie określenie najbardziej celowej kolejności wyjścia z walki sił głównych.

W wypadku zamierzonego wycofania, zasadniczy wpływ na decyzję mogą mieć: położenie i charakter działań sąsiadów; zgrupowania nieprzyjaciela, które mogą wyjść na drogi wycofania; właściwości terenu. W tym wypadku zamiar działań, a w tym także tworzone ugrupowanie sił i środków oraz decyzja do wycofania, będą w całości podporządkowane, wykonaniu zadania bojowego w nowym rejonie, lub na rubieży przewidywanego spotkania z nieprzyjacielem.

Przy takiej metodzie pracy, ocena sytuacji i podjęcie decyzji stanowią sobą jeden proces, w trakcie którego każdy element zamiaru działań i decyzji określa się i formułuje z reguły w ostatecznej wersji. Umożliwia on oficerom sztabu dywizji /pułku/, w miarę szybko przekazywać zarządzenia bojowe /zadania bojowe/ oddziałom /pododdziałom/ i tym samym przyspieszyć przygotowanie się wojsk do wycofania.

Oprócz tego, należy pamiętać, że jednak decydujący wpływ na istotę decyzji mieć będzie zawsze sposób wycofania. Sposób ten określa przełożony, lub też osobiście dowódca dywizji /pułku/. Jeśli sposób wycofania określa dowódca dywizji /pułku/, to musi w tym zakresie uwzględ-

dnież przede wszystkim treść otrzymanego zadania bojowego i charakter sytuacji operacyjnej /taktycznej/.

Podstawą decyzji do wycofania jest zamiar działań, w którym określa się:

- dogodnie rubieże do prowadzenia walki, terminy ich zajęcia i czas utrzymywania;
- sposób wyjścia z walki;
- sposób wycofania i wynikające stąd ugrupowanie sił i środków;
- sposób wyprowadzenia oddziałów/pododdziałów/ tyłów i technicznego zabezpieczenia oraz ewakuacji rannych i chorych;

Dowódca dywizji /pułku/ określając zamiar walki musi przede wszystkim wyznaczyć dogodne do prowadzenia walki rubieże, terminy ich zajęcia i czas utrzymywania. W zależności od sposobu wycofania na rubieżach tych będą się rozwijać ariergardy, lub siły główne dywizji /pułku/. Rubieże te, powinny zapewniać możliwości przechwycenia nieprzyjaciela na najbardziej dogodnych dla niego kierunkach do prowadzenia natarcia /pościgu/. Ponadto, w miarę możliwości, powinny się one opierać o naturalne przeszkody terenowe, utrudniać nieprzyjacielowi ich atak i obejście, zapewnić prowadzenie ognia przez środki przeciwpancerne - na odległość ich największego zasięgu, umożliwić stworzenie worków ogniowych i posiadać ukryte drogi manewru wzdłuż frontu i do tyłu.

Pierwszą rubież do rozwijania ariergardy należy wyznaczać w głębi obrony z uwzględnieniem tego, aby niedopuszczyć do przedarcia się nieprzyjaciela do kolumn wycofujących się sił głównych oraz wykluczyć ich porażenie ogniem podstawowej masy jego artylerii. W tym celu, należy w maksymalnym stopniu wykorzystać pozycje obronne, punkty oporu i rubieże ogniowe, przygotowane przez oddziały /pododdziały/ drugiego rzutu /odvodu ogólnego/. Odległość rubieży rozwijania ariergardy dywizji od linii styczności, może wynosić 12-15 km. Rubież rozwijania ariergard pułków, może być wybierana bliżej - w odległości 8-10 km.

W wycofaniu z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich, pierwszą z nich może stanowić trzecia /czwarta/ pozycja, lub też wybiera się ją głębiej - poza tylną granicą pasa obrony dywizji. Minimalne oddalenie między kolejnymi rubieżami rozwijania sił głównych /ariergard/ powinno być takie, by nieprzyjaciel po uchwyceniu pierwszej, dla opanowania kolejnej, musiał zmieniać stanowiska ogniowe artylerii i organizować od nowa natarcie. Uwzględniając zasięg strzelania podstawowej masy artylerii prawdopodobnego przeciwnika, oddalenie między rubieżami nie może być mniejsze niż 15-20 km. Podana odległość

między rubieżami zapewni swobodę manewru oddziałom /pododdziałom/ zajmującym kolejną rubież, wzajemną pomoc elementów ugrupowania bojowego dywizji podczas wychodzenia z walki i wycofania się oddziałów znajdujących się w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem oraz niezbędną stopień ich rozśrodkowania, w celach ochrony, przed oddziaływaniem broni masowego rażenia nieprzyjaciela.

Dowódca dywizji /pułku/ określając konkretny termin zajęcia kolejnych rubieży pośrednich powinien kierować się przede wszystkim tym, aby do rozpoczęcia wychodzenia z walki oddziałów /pododdziałów/; był już na tych rubieżach zorganizowany system ognia. Ogólna liczba rubieży rozwijania ariergardy i czas ich utrzymywania, zależy od jej składu i możliwości bojowych, oraz głębokości i przewidywanego /planowanego/ tempa wycofania sił głównych dywizji /pułku/ i stopnia aktywności znajdującego się w pościgu nieprzyjaciela.

Sposób wyjścia z walki, dowódca dywizji /pułku/ określa w zależności od sytuacji. W tym zakresie ustala on przede wszystkim czas i kolejność wyprowadzenia oddziałów /pododdziałów/ znajdujących się w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem i sposoby ich działań.

W celu uzyskania zaskoczenia celowe jest by wyjście z walki, przeprowadzać w nocy, lub w warunkach ograniczonej widoczności /mgła, deszcz, śnieżyca itp./. Warunki te bowiem obniżają efektywność rozpoznania prowadzonego przez nieprzyjaciela, utrudniają - lub w ogóle wykluczają - wykorzystanie przez niego, lotnictwa i desantów. Często jednak sytuacja, jaka wytworzy się w pasie obrony dywizji, może zmuszać wojska do wyjścia z walki i wycofania również w dzień. W związku z tym określanie właściwego terminu i sposobu wyjścia z walki ma bardzo duże znaczenie.

Najwygodniej jest wychodzić z walki zawsze wtedy, gdy ataki czołgów i piechoty zmotoryzowanej nieprzyjaciela zostały odparte, zauważalne jest osłabienie jego działalności ogniowej, zostało zatrzymane przesunięcie się jego oddziałów pierwszego rzutu, a podejście odwodów zostało zatrzymane, dzięki uderzeniom własnej broni jądrowej. Wygodnie jest również wychodzić z walki po wykonaniu i uzyskaniu powodzenia kontrataku, gdy nastąpiła częściowa dezorganizacja zaczepnego ugrupowania bojowego nieprzyjaciela i pozbawiło się go możliwości szybkiego przejścia do pościgu.

Oddziały /pododdziały/ mogą wychodzić z walki jednocześnie w całym pasie wycofania, lub kolejno. Wybrany sposób wyjścia z walki powinien zawsze zapewniać najlepsze warunki do następującego po tym wyco-

fania i pozbawiać nieprzyjaciela możliwości pobicia własnych sił częściami /kolejno/.

Jednoczesne wyjście z walki oddziałów /pododdziałów/ pierwszego rzutu, najczęściej stosuje się przy zamierzonym wycofaniu, gdy nieprzyjaciel prowadzi pasywne działania, lub jego ataki zostały odparte, a równocześnie, teren umożliwia skrycie wyprowadzić siły główne od razu na całym froncie. Kolejne/sukcesywne/wychodzenie z walki, celowo jest stosować w tych warunkach, gdy niektóre oddziały /pododdziały/ prowadzą aktywną walkę, związane są z nieprzyjacielem lub ich jednoczesne wycofanie może spowodować /stworzyć/ niesprzyjającą sytuację dla sąsiadów.

Bez względu na warunki sytuacji, zawsze należy dążyć do tego, aby wyjście z walki odbywało się w sposób niezauważalny dla nieprzyjaciela i bez zmiany dotychczas ustalonego reżimu działań bojowych. Jednakże w sytuacji niesprzyjającej, gdy zaistniała groźba rozczłonkowania ugrupowania bojowego lub okrążenia dywizji, warunki do wyjścia z walki mogą być zapewnione jedynie przez wykonanie kontrataku drugim rzutem /odwodem ogólnym/. W takiej sytuacji koniecznie należy określić obiekty /cele/ do ogniowego porażenia nieprzyjaciela wszystkimi środkami ogniowymi, rubież przejścia i kierunek kontrataku.

Określając sposób wyjścia z walki oddziałów i pododdziałów znajdujących się w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem, dowódca dywizji /pułku/ jednocześnie ustala, które z nich i na jakich kierunkach celowo jest i można wykorzystać do osłony. Wyznaczenie sił osłonowych umożliwi zyskać czas niezbędny do podjęcia decyzji przez podwładnych i przygotowanie się pododdziałów osłony do wykonania stojących przed nimi zadań.

Ustalając skład i zadania pododdziałów osłonowych należy brać pod uwagę charakter działań nieprzyjaciela i jego aktywność, znaczenie osłanianych kierunków, warunki terenowe, ilość i gęstość zapór inżynierskich oraz porę dnia i rodzaj pogody /widoczności/. Do ich składu wydziela się wzmocnione pododdziały czołgów i piechoty zmechanizowanej, zwykle do plutonu z każdej kompanii znajdującej się na przednim skraju /w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem/. W niektórych wypadkach do osłony wyjścia z walki może być wydzielona wzmocniona kompania z batalionów broniących się na kierunkach zagrożenia pancernego. Podany skład pododdziałów osłony miał miejsce w okresie minionej wojny oraz praktykowany był w toku ćwiczeń aktualnie prowadzonych z wojskami. W wypadku zamierzonego wycofania, albo podczas wycofania w nocy, skład pododdziałów osłony może być mniejszy.

Określając sposób wycofania głównych sił i odpowiadające mu ugrupowanie sił i środków, dowódca dywizji /pułku/ musi brać przede wszystkim pod uwagę, cel wycofania i treść otrzymanego zadania bojowego. Stąd powinien on przede wszystkim wyznaczyć pasy lub drogi wycofania i kolejność marszu oddziałów /pododdziałów/ na rubież końcową /pośrednią/. W tym zakresie musi on koniecznie uwzględniać kierunek działań i stopień aktywności nieprzyjaciela, położenie i możliwości bojowe wojsk własnych i właściwości terenu w pasie wycofania. Bez względu na sytuację wybrany sposób wycofania powinien zapewniać najlepsze warunki wykonania postawionego zadania, najskuteczniejsze wykorzystanie sił i środków z uwzględnieniem bojowych i moralno-politycznych możliwości oddziałów i pododdziałów.

W złożonej sytuacji wymuszonego wycofania nie zawsze uda się oderwać od nieprzyjaciela, jedynie pod osłoną ariergard. Niekiedy celowo będzie, poprzez rozwinięcie na dogodnej rubieży, pozostających w dyspozycji dowódcy sił, zatrzymać przesuwanie się nieprzyjaciela, zyskać czas na odtworzenie gotowości bojowej oddziałów /pododdziałów/ i dopiero wtedy - szybko dokonać ich wycofania - na końcową rubież. Rozwijanie części, lub całości głównych sił na rubieżach pośrednich, może mieć miejsce również w związku z położeniem sąsiadów, które to może ulec pogorszeniu w wyniku szybkiego wycofania dywizji /pułku/.

Od wybranego przez dowódcę sposobu wycofania zależy treść zadań bojowych oddziałów /pododdziałów/, sposób współdziałania zabezpieczenia działań i organizacja dowodzenia.

W wycofaniu bez zatrzymywania się na rubieżach pośrednich, ugrupowanie sił i środków powinno zapewnić jak najszybsze wyjście dywizji /pułku/ do wyznaczonego rejonu. Wycofanie sił głównych dywizji /pułku/ odbywa się w ugrupowaniu marszowym i w miarę możliwości z wykorzystaniem maksymalnej ilości dróg. Zmniejszy to znacznie ogólną długość kolumn i czas wykonania wycofania.

Ugrupowanie marszowe dywizji /pułku/ w wycofaniu obejmuje: ariergardę, ubezpieczenie marszowe, kolumny sił głównych i kolumny oddziałów /pododdziałów/ technicznych i tyłowych oraz oddział przedni - naturalnie jeśli będzie on organizowany.

W zależności od sytuacji siły główne mogą być osłaniane przez ariergardę wyznaczoną przez dywizję, lub ariergardy pułków. W celu osłony wycofania, na każdą drogę marszu, wydziela się siły osłonowe, zwykle w składzie, do wzmocnionego batalionu /bz, bcz/. Wycofanie dywizji w ograniczonym co do szerokości pasie i odbywające się po dwóch - trzech

drogach marszu, może być osłaniane tylko jedną - ogólną ariergardą, w składzie pułku. Podczas wycofania dywizji zmechanizowanej celowo jest w składzie ariergardy wydzielać pułk czołgów lub pułk zmechanizowany na BWP. Oddziały te dysponują dużą siłą ognia, wysoką manewrowością i odpornością na ogniowe i jądrowe oddziaływanie nieprzyjaciela. Natomiast do ariergardy dywizji pancernej powinno się zwykle wydzielać pułk czołgów, wzmacniany pododdziałami zmechanizowanymi.

W warunkach wycofania dywizji po czterech - pięciu drogach i w pasie o szerokości do 30 km i szerszym, jej siły główne w zasadzie osłania się ariergardami pułkowymi. Niekiedy dywizja może wycofywać się pod osłoną ariergardy dywizyjnej i ariergardy pułku, wycofującego się na oddzielnym, samodzielnym kierunku /patrz. zał. nr 2/.

Kolumny sił głównych pułku w ramach wycofania na małą głębokość i po dwóch - trzech drogach, ubezpieczają się siłami ubezpieczeń tylnych w postaci szpicy tylnej. W sytuacjach bardziej skomplikowanych wycofanie sił głównych pułku może być, osłaniane ariergardą, w składzie wzmocnionej kompanii, działającą zwłaszcza na kierunkach zagrożenia pancernego.

Ugrupowanie marszowe sił głównych tworzy się odpowiednio do otrzymanego zadania bojowego, zamiaru przyszłych działań na końcowej rubieży wycofania i liczby wyznaczonych dróg marszu. Skład i miejsce poszczególnych elementów w ugrupowaniu marszowym sił głównych powinno zapewniać dokonanie wycofania w ściśle wyznaczonym czasie, a w wypadku wyjścia nieprzyjaciela na drogi wycofania - zorganizowane wejście oddziałów /pododdziałów/ do walki z marszu. Dlatego też, dowódca dywizji /pułku/, ustalając sposób ugrupowania kolumn marszowych sił głównych, powinien określić miejsce każdego oddziału /pododdziału/ na drogach wycofania i dokonać takiego podziału środków wzmocnienia, aby mogły one znaleźć się w kolumnach tych oddziałów /pododdziałów/, do których zostały przydzielone. W istocie ugrupowanie marszowe w wycofaniu jest rozwiniętym w kolumny marszowe ugrupowaniem bojowym dywizji /pułku/.

Kolumny oddziałów dzieli się na kolumny batalionów /dywizjonów/. W warunkach stosowania broni jądrowej przerwy taktyczne między kolumnami pododdziałów wynoszą średnio 2-3 km. Większe rozśrodkowanie tych kolumn nie jest celowe, ponieważ prowadzi ono do zbytniego zwiększenia głębokości ugrupowania marszowego dywizji /pułku/. Co z kolei utrudnia dowodzenie, organizację osłony wycofujących się wojsk przed uderzeniami nieprzyjaciela z powietrza, zwiększa niebezpieczeństwo rozczłonkowania sił głównych i może doprowadzić do opóźnienia ich wyjścia na końcową rubież wycofania.

Jeżeli pułk zmechanizowany na BWP nie jest wykorzystywany do składu ariergardy, to celowe jest go posiadać na czele sił głównych do uprzedzenia nieprzyjaciela w uchwyceniu dogodnej rubieży, lub też przesuwając go na zagrożonym /otwartym/ skrzydle. Pułk czołgów zwykle przesuwa się w ogonie kolumny sił głównych, w gotowości do wsparcia działań ariergardy. Przy wyraźnym zagrożeniu wyjścia nieprzyjaciela na drogi wycofania dywizji jest celowe, aby pułk czołgów znajdował się na zagrożonym kierunku i na czołe kolumny sił głównych.

Oddział rakiet i artylerię pozostającą w dyspozycji dowódcy dywizji /pułku/ celowo jest przesuwać po najbardziej bezpiecznych drogach marszu i w pobliżu czoła sił głównych. Tym sposobem mogą one uzyskać czas niezbędny na rozwinięcie i przygotowanie się do wykonania uderzeń jądrowych i ogniowych zarówno w wyznaczonych rejonach na końcowej rubieży wycofania, jak też i w wypadku przejścia wycofujących się wojsk do walki z marszu. Podczas aktywnych działań nieprzyjaciela i przy posiadaniu amunicji jądrowej wyznacza się dyżurną barierę startową, która skokami przesuwa się do końcowego rejonu stanowisk startowych.

Część artylerii, zwłaszcza o dużym zasięgu, należy przesuwać w taki sposób, aby w razie potrzeby mogła ona wspierać ogień walkę ariergardy i ubezpieczenia bocznego. Natomiast odwód przeciwpancerny i oddział zaporowy, zwykle przesuwa się za jedną z kolumn sił głównych, bliżej zagrożonego skrzydła.

Ugrupowania sił i środków OPL, ich podział na poszczególne drogi marszu i kolumny marszowe dokonuje się z uwzględnieniem zapewnienia skutecznej osłony sił głównych podczas ich wychodzenia z walki i na drogach wycofania. Zwłaszcza zaś dąży się do ich skutecznej osłony podczas przekraczania ważnych węzłów dróg, cieśnin, mostów /przepraw/.

Dla przeciwdziałania obejściu /oskrzydleniu/ i niedopuszczenia do niespodziewanego napadu nieprzyjaciela na kolumny sił głównych, zwłaszcza podczas prowadzenia przez niego pościgu równoległego, w niektórych wypadkach na zagrożone kierunki zamiast szpicy bocznej, wydziela się oddziały boczne, każdy w składzie do wzmocnionego batalionu. Oddziały boczne zwykle są wydzielane ze składu tych pułków, które wycofują się po skrzydłowych, naturalnie w stosunku do pozostałych sił, drogach wycofania. Zadaniem oddziałów bocznych jest przechwycenie i utrzymanie dróg równoległych lub rokadowych do czasu przekroczenia ich przez siły główne.

Dowódca dywizji /pułku/ przed rozpoczęciem wycofania zawsze ustala orientacyjne ugrupowanie bojowe wojsk przewidywane do działań na końcowej rubieży wycofania.

W wypadku wycofania dywizji z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich, ugrupowanie sił i środków do ich obsadzenia tworzy w tym czasie, odpowiednio do założonego sposobu prowadzenia walki na tych rubieżach. Składa się ono w zasadzie z dwóch elementów, przeznaczonych do zajęcia dwóch kolejnych rubieży pośrednich /patrz zał. nr 3/.

Dowódca dywizji dokonując podziału sił do tych elementów uwzględnia przede wszystkim przewidywany charakter działań nieprzyjaciela i możliwości rozwinięcia przez niego osiągniętego powodzenia. Uwzględnia również możliwy skład, kierunek i przewidywane rubieże wejścia do walki odwodów nieprzyjaciela oraz położenie i zdolność bojową oddziałów dywizji. Jeżeli do momentu otrzymania zarządzenia o wycofaniu, drugie rzuty/odwody ogólne/ dywizji nie zostały jeszcze zaangażowane w walce, wówczas pierwszą rubież pośrednią wycofania, celowo jest wyznaczyć, w oparciu o trzecią pozycję.

Jeżeli dywizja w momencie otrzymania zarządzenia o wycofaniu posiada niezaangażowane w walce wojska i ma do tego czasu przygotowane rubieże pośrednie i jeżeli ponadto uwzględni się fakt, że wycofanie będzie przeprowadzone w znanym jej terenie, to tym samym ma ona możliwość stworzenia na tych rubieżach, w krótkim czasie systemu ognia - przynajmniej na najbardziej zagrożonych kierunkach.

W wypadku, gdy wszystkie oddziały dywizji są zaangażowane w walce, utworzenie jej ugrupowania bojowego zapewniającego prowadzenie zorganizowanych działań na rubieżach pośrednich, uzależnione jest od szybkiego podjęcia zamiaru do prowadzenia działań bojowych, w celu odparcia uderzeń nieprzyjaciela, przede wszystkim na pierwszej pośredniej rubieży obronnej. Konkretnie zaś, w zamiarze tym powinny się znaleźć głównie następujące elementy: kierunek skupienia głównego wysiłku; rejony od utrzymania których zależy wykonanie otrzymanego zadania; kolejność wyjścia z walki poszczególnych oddziałów /pododdziałów/; oddziały /pododdziały/ przewidywane do zajęcia i utrzymania poszczególnych rubieży pośrednich.

Obronę na pośrednich rubieżach tworzy się na podstawie ogólnych zasad organizacji i prowadzenia walki obronnej. Jednakże w takim wypadku, należy uwzględnić niektóre, charakterystyczne właściwości dotyczące tworzenia ugrupowania sił i środków, które warunkowane są głównie niedostatkami sił i czasu na przygotowanie się do odparcia uderzeń nieprzyjaciela.

Dowódca dywizji określa więc sposób jądrowego i ogniowego porażenia nieprzyjaciela, rejony obrony oddziałów, a w razie potrzeby dokonuje zmian w dotychczasowym podziale sił i środków /dotychczasowym wzmo-

nieniu/ i ustala sposób realizacji tego przedsięwzięcia przez poszczególne rzuty ugrupowania bojowego, podczas ich wycofania się i przekroczenia kolejnych rubieży obronnych, oraz określa zakres prac i terminy inżynierskiej rozbudowy tych rubieży bez realizowania wymienionych przedsięwzięć nie będzie możliwości zapewniających zajęcie w wyznaczonym terminie rubieży pośrednich, wykonanie - w krótkim czasie - uderzeń ogniowych oraz zorganizowania systemu ognia i zapór. Ponadto należy też brać pod uwagę i taką ewentualność, w której dywizja ze względu na zmianę sytuacji, może otrzymać zadanie przerwania wycofania i przejścia do obrony. Ewentualność taka, jest charakterystyczną właściwością decyzji dowódcy dywizji o wycofaniu, z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich.

Pułk zmechanizowany /czołgów/ rozwija się z reguły na jednej rubieży i w jednym rzucie, z zachowaniem odwodu ogólnego. Podstawę pierwszej pozycji stanowią batalionowe rejony obrony, które powinny zamykać najgroźniejsze kierunki zagrożenia pancernego nieprzyjaciela. W terenie trudno dostępnym tworzy się samodzielne kompanijne i plutonowe punkty oporu, przygotowane do okrężnej obrony. Luki między pododdziałami /kompanijnymi punktami oporu/ mogą wynosić do 2 km. Powinny być one przestrzeliwane ogniem środków przeciwpancernych i ogniem pośrednim artylerii oraz osłaniane przez zasadzki /zwłaszcza czołgowymi/.

W związku z brakiem styczności z nieprzyjacielem, przygotowuje się przed przednim skrajem, w odległości do 2 km, pozycję ubezpieczenia bojowego, składającą się z samodzielnych plutonowych punktów oporu.

Konieczność opóźnienia nieprzyjaciela na szerokim froncie, ogniskowy charakter obrony oraz brak dostatecznej ilości sił i środków narzuca potrzebę tworzenia stosunkowo silnych i o różnym przeznaczeniu odwodów. Odwody te, należy rozmieszczać w taki sposób, aby mogły one w odpowiednim czasie wzmocnić obronę, na zagrożonych kierunkach, wykonywać uderzenia na nieprzyjaciela obchodzącego obronę i na jego desanty powietrzne. Rejony rozmieszczenia odwodów przygotowuje się do obrony okrężnej.

Dzięki jednorzutowemu ugrupowaniu i zwiększeniu luk pomiędzy punktami oporu /rejonami obrony/, front obrony pułku na rubieży pośredniej, może dochodzić do 12-15 km.

W wycofaniu dywizji z rozwijaniem na rubieżach pośrednich, mogą być również tworzone oddziały specjalne, w składzie do wzmocnionej kompanii i przeznaczone głównie do zwalczania środków napadu jądrowego nieprzyjaciela. Powinny być one w stanie prowadzić działania w skomplikowanej

sytuacji na tyłach nieprzyjaciela. Do wykonania tych zadań wyznacza się pododdziały czołgów i piechoty na BWP, wzmocnione zwiadowcami, saperami i chemikami.

W zamiarze działań dowódca dywizji /pułku/ określa również sposób wycofania oddziałów /pododdziałów/ tyłów i zabezpieczenia technicznego, zbędnych do bezpośredniego zabezpieczenia walki. Wyprowadza się je z góry do rejonów dogodnych do zabezpieczenia działań bojowych na rubieży końcowej /pośredniej/. W oddziałach /pododdziałach/ pozostawia się tylko niezbędne zapasy amunicji, paliwa i innych środków materiałowych. Z tym, że w pierwszym rzędzie należy dążyć do wszechstronnego zabezpieczenia pododdziałów osłonowych i ariergard. Rannych i chorych, uszkodzony sprzęt techniczny oraz zbędne zapasy środków materiałowych ewakuuje się z góry, wykorzystując różnego rodzaju środki transportowe. Pododdziały medyczne obsługujące ariergardy, dodatkowo wzmacnia się transportem sanitarnym.

Jeżeli sytuacja nie pozwala na wprowadzenie z góry oddziałów /pododdziałów/ tyłów i zabezpieczenia technicznego, należy je przesunąć na ośrodek sił głównych, po najbardziej bezpiecznych drogach marszu, bezpośrednio za ubezpieczeniem marszowym. W warunkach bezpośredniego zagrożenia wyjściem nieprzyjaciela na drogi wycofania tyłów celowo jest je mieć w centrum ugrupowania marszowego i przemieszczać po specjalnie wydzielonej im drodze marszu.

Zadania bojowe oddziałów /pododdziałów/ bezpośrednio uzależnione są od zamiaru działań do wycofania. Ich treść zależy od miejsca oddziału /pododdziału/ w ugrupowaniu marszowym lub bojowym.

W wycofaniu bez zatrzymania się na rubieżach pośrednich celowo jest w pierwszej kolejności określić zadanie ariergardzie. Dowódca dywizji /pułku/, określając skład ariergardy, musi brać to pod uwagę, że powinna ona samodzielnie, nie licząc na wsparcie sił głównych, zatrzymać nacierającego /znajdującego się w pościgu/ nieprzyjaciela, nie dopuścić jego do przerwania się do kolumn naszych sił głównych i zabezpieczyć ich planowe, bezkolizyjne wycofanie. Z doświadczeń bojowych wynika, że decydującą rolę w tym względzie odgrywają możliwości bojowe ariergardy w zakresie niszczenia czołgów i innych opancerzonych środków nieprzyjaciela, stanowiących dziś trzon jego ścigających zgrupowań. W związku z niewystępowaniem w składzie ariergardy środków powierzchniowego porażenia, należy przede wszystkim uwzględnić jej możliwości w niszczeniu czołgów nieprzyjaciela ogniem na wprost.

Na podstawie porównania możliwości bojowych oddziałów i prawdopodobnej liczby obiektów pancernych nieprzyjaciela w pasie wycofania można

wnioskować, że ariergarda dywizji w składzie pułku zmechanizowanego na BWP, lub pułku czołgów, jest w stanie przy użyciu etatowych środków, odeprzeć próby czołowych oddziałów nieprzyjaciela zmierzającego do przełamania z marszu zajmowanej przez nie rubieży - i tym samym - obniżyć tempo pościgu. Jeżeli w skład ariergardy dywizji wydzielono pułk zmechanizowany na transporterach opancerzonych, celowo jest wzmacniać go jedną - dwoma bateriami artylerii przeciwpancernej, lub czołgami /1-2 kompanie czołgów/. Celowość wzmocnienia wynika ze stosunkowo słabych możliwości bojowych batalionów wyposażonych w transportery opancerzone w zakresie obrony przeciwpancernej i z konieczności dysponowania przez dowódcę ariergardy wystarczającą ilością środków do walki z czołgami.

Pułk zmechanizowany /czołgów/ stanowiący ariergardę dywizji wzmacnia się jednym - dwoma dywizjonami artylerii, dzięki czemu znacznie powiększą się jego możliwości w zakresie porażenia nieprzyjaciela na podejściach do zajmowanych rubieży oraz jego kolumn obejścia i desantów powietrznych. Do prowadzenia działań w składzie ariergardy najbardziej nadają się dywizjony artylerii samobieżnej, dysponujące dużymi możliwościami manewrowymi oraz odpornością na uderzenia jądrowe i ogniowe nieprzyjaciela. Pułk czołgów należy wzmacniać pododdziałami zmechanizowanymi, co znacznie zwiększy jego możliwości podczas działań w nocy i w warunkach zadymiania. W celu zapewnienia samodzielności działań, ariergarda dywizji, może otrzymać w ramach wzmocnienia, baterię rakiet przeciwlotniczych, kompanię saperów i jeden - dwa plutony inżynieryjno-drogowe.

Batalion zmechanizowany, na bazie którego tworzy się ariergardę może być wzmocniony kompanią czołgów, dywizjonem artylerii, plutonem przeciwlotniczym "Szyłka" i plutonem saperów. Batalion występując w takim składzie i prowadząc działania w średnio ukształtowanym terenie jest w stanie osłonić ogniem swoich środków przeciwpancernych i czołgów rubież o szerokości do 5-7 km i odeprzeć uderzenie batalionowego zgrupowania taktycznego nieprzyjaciela.

Ariergardzie stawia się ograniczone zadanie - opóźnienia nieprzyjaciela na okres czasu, który umożliwi siłom głównym oderwanie się od niego. W istocie sprawa polega na tym, aby odeprzeć atak pododdziałów pancernych, zmusić nieprzyjaciela do rozwinięcia dodatkowych sił, podciągnięcia i rozwinięcia artylerii i organizowania powtórnego ataku, lub szukania dróg obejścia. Dlatego pułk tworzy swoje ugrupowanie bojowe, z zasady w jednym rzucie, z wydzielaniem odwodu ogólnego. Ariergarda

garda dywizji w składzie wzmocnionego pułku, jest w stanie osłonić dwa - trzy dostępne do pościgu kierunki /drogi marszu/, o ogólnej szerokości do 15-20 km i opóźnić prowadzące pościg zgrupowanie, średnio na okres - półtora-dwóch godzin, /batalion - odpowiednio - na okres 1-1,5 godziny/.

Określając ilość rubieży rozwijania ariergardy i czas ich utrzymania, dowódca dywizji /pułku/ uwzględni głębokość i przewidywane tempo wycofania, oraz czas niezbędny siłom głównym na przygotowanie i wykonanie zadań na rubieży końcowej /w wyznaczonym rejonie/. W załączniku nr 2, przedstawiono wariant wycofania wojsk dywizji na głębokość 100 km. Dywizji na wycofanie, z wykorzystaniem trzech dróg, zajęcie obrony i stworzenie systemu ognia na końcowej rubieży, potrzeba średnio 8-9 godzin. Ariergarda w walce na trzech rubieżach /które w tym wypadku mogą być wyznaczone co 20-40 km/, organizując zasadzki, ustawiając zapory i dokonując niszczeń, może opóźnić nieprzyjaciela - na okres - 14-15 godzin. /Trzy rubieże x 1,5 = 4,5 godz.; na pokonanie 100 km z szybkością 10 km/godz. nieprzyjaciel potrzebuje 10 godzin; razem 14-15 godzin/. Nieprzyjaciel w tym wypadku może prowadzić pościg z tempem nie większym niż 7 km/godz.

Podczas wycofania na niewielką głębokość, aby wygrać czas niezbędny siłom głównym na przygotowanie się do obrony końcowej rubieży, kolejne rubieże rozwijania ariergardy należy wyznaczać w odległości 15 km i mniejszej. Na przykład, przy wycofaniu na głębokość 30 km należy obowiązkowo wyznaczać nie mniej niż dwie rubieże. W tym wypadku podejście nieprzyjaciela do końcowej rubieży wycofania może być opóźnione o 6 godzin /2 rubieże x 1,5 = 3 godziny; 30 : 10 = 3 godziny; razem - 6 godzin/. Przy czym tempo pościgu stanowi 5 km/godz. Siły główne zdążą zająć nową rubież i przygotować się do odparcia uderzenia /wyjście z walki i wycofanie - 2 godziny, stworzenie systemu ognia 2-3 godziny, razem 4,5 godzin/.

Formułując zadania oddziałom wchodzącym w skład sił głównych, dowódca dywizji /pułku/ ustala sposób wyjścia z walki, pasy lub drogi wycofania, ich miejsce w ugrupowaniu marszowym i zadania na rubieży końcowej. Oddziałom /pododdziałom/ wyznaczonym do zajęcia i utrzymania ważnych obiektów /rubieży/ położonych w głębi, podaje się środki wzmocnienia, drogę marszu, termin rozpoczęcia marszu, czas wykonywania zadania bojowego.

W wycofaniu z rozwijaniem się na rubieżach pośrednich zadania oddziałów i pododdziałów, co do ich treści, są takie same jak w obronie i uj-

muje się w nich: środki wzmocnienia, rejon obrony, kierunek ześrodkowania głównego wysiłku, ilość pozycji, termin zajęcia pozycji i gotowości systemu ognia oraz pas /kierunek/ lub drogi wycofania.

Oddziałowi rakiet, artylerii, środkom OPL, odwodowi przeciwpancernemu i oddziałowi zaporowemu - dowódca dywizji podaje treść zadań i sposób wycofania. Dysponując środkami zdalnego minowania określa się im obiekty i czas wykonania uderzeń, lub rubież /rejon/ ustawienia narzutowych pól minowych. Stawiając zadania wspierającemu lotnictwu dowódca dywizji precyzuje obiekty i czas wykonania uderzeń. Do podstawowych obiektów uderzeń lotnictwa zalicza się środki napadu jądrowego nieprzyjaciela, jego oddziały pancerne, zwłaszcza te, które mogą wyjść na drogi wycofania i desanty powietrzne. Lotnictwo może być również wykorzystane do ustawiania z powietrza zapór minowych i zasłon dymnych.

W celu zabezpieczenia skrytego wyjścia z walki, szybkiego oderwania się od nieprzyjaciela i planowego odejścia sił głównych, w decyzji o wycofaniu obowiązkowo musi być określony sposób współdziałania, który dowódca dywizji /pułku/ ustala na podstawie - zamiaru działań i zadań bojowych oddziałów /pododdziałów/; - przewidywanego użycia sił i środków przez przełożonego, na korzyść dywizji /pułku/. Współdziałanie planuje się na całą głębokość wycofania według rubieży, czasu oraz z uwzględnieniem przewidywanych kierunków pościgu /uderzeń/ nieprzyjaciela. Szczególnie dokładnie planuje się je na okres wyjścia z walki i okres prowadzenia walki przez ariergardę /siły główne/ na pierwszej rubieży pośredniej.

W celu zorganizowanego i zgranego przesunięcia oddziałów wychodzących z walki, wyznacza się rubieże formowania kolumn, - to znaczy - rubieże po przekroczeniu których pododdziały nie zatrzymując się, związają się w kolumny marszowe. Wyznacza się następujące rubieże formowania: kolumn kompanijnych - poza zasięgiem najbardziej skutecznych środków przeciwpancernych nieprzyjaciela /zwykle w odległości 3-4 km od niego/; kolumn batalionowych - poza zasięgiem najbardziej skutecznego ognia jego artylerii /w odległości 10-12 km od linii styczności wojsk/ i zwykle za pierwszą rubieżą rozwinięcia ariergardy.

Oprócz rubieży formowania kolumn wyznacza się rubież wyjściową wycofania. Rubież tę naturalnie, jeśli nie była podana przez przełożonego, wyznacza się za ugrupowaniem bojowym dywizji, w odległości 25-30 km od linii styczności wojsk. W pułku rubież wyjściową wycofania wyznacza się w odległości 2-3 km za rubieżą formowania kolumn batalionowych. Podczas wycofania na dużą głębokość mogą być również wyznaczone rubieże wyrównania, co 2-3 godziny marszu.

W wycofaniu bez zatrzymywania się na rubieżach pośrednich należy uwzględnić sposób zgrania wysiłku sił i środków dywizji /pułku/ zwłaszcza w aspekcie: użycia przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia i środków zdalnego minowania; wejścia wojsk nieprzyjaciela na drogi wycofania; wysadzenia na kierunku jego desantów powietrznych; utraty zdolności bojowej przez ariergardę; konieczności pokonania /obejścia/ stref skażeń promieniotwórczych, zniszczeń i pożarów oraz na wypadek zniszczenia mostów i przepraw.

W wycofaniu z prowadzeniem walki na rubieżach pośrednich, dowódca dywizji /pułku/ zwraca szczególną uwagę na zgranie wysiłków między poszczególnymi rzutami /pododdziałami/ ugrupowania bojowego dywizji /pułku/, zwłaszcza na okres wyjścia z walki i wycofania oraz przewiduje czynności w zakresie zabezpieczenia otwartych skrzydeł, luk i styków z sąsiadami. Z tego względu, należy koniecznie przemyśleć sposób wykonania otrzymanego zadania, w zależności od przewidywanych wariantów działania nieprzyjaciela. Jednak zadania bojowe oddziałom /pododdziałom/ formułuje się według jednego głównego wariantu zamiaru do prowadzenia przewidywanych zadań bojowych. Natomiast inne warianty tych działań uwzględnia się w ramach organizacji współdziałania.

Dowódca dywizji /pułku/ na podstawie zamiaru i przygotowanych mu przez sztab oraz szefów rodzajów wojsk i służb kalkulacji określa sposób zabezpieczenia wycofania. W tym zakresie ustala się: sposób i terminy zakończenia prac związanych z odtworzeniem zdolności bojowej oddziałów /pododdziałów/, likwidacji skutków użycia przez nieprzyjaciela BMR; sposób ewakuacji rannych i chorych, uszkodzonego sprzętu bojowego i uzbrojenia, zbędnych zapasów środków materiałowych; sposób i terminy rozpoznania i przygotowania dróg wycofania, ustawienia zapór i przygotowania do niszczenia obiektów; zakres rozbudowy inżynierskiej rubieży dla ariergardy /sił głównych/; czynności w zakresie radioelektronicznego obezwładnienia środków rozpoznania i kierowanie środkami rażenia ogniowego nieprzyjaciela; zakres prac maskowniczych oraz charakter i czas przeprowadzenia działań demonstracyjnych.

Niektóre z tych przedsięwzięć mogły być już realizowane w toku poprzednich działań. Do wykonania pozostałych, należy przystąpić niezwłocznie, po otrzymaniu zarządzenia do wycofania. Dowódca dywizji /pułku/ musi tylko udokładnić kolejności i terminy ich wykonania naturalnie odpowiednio do przyjętego zamiaru działań i przewidywanych zadań bojowych oddziałów podczas ich wycofania i na końcowej rubieży wycofania. Wykonanie na czas bardzo skomplikowanych i pracochłonnych przed-

sięwzięć w zakresie przygotowań do wszechstronnego zabezpieczenia wycofania, w dużej mierze uzależnione jest od inicjatywy i aktywności oficerów sztabu i sprawnego dowodzenia dywizją /pułkiem/. Oficerom tym należy pozostawić pełną samodzielność w ich poczynaniach naturalnie w ramach podjętego przez dowódcę zamiaru działań. Sposób współdziałania i zabezpieczenia udokładnia się w miarę wychodzenia z walki i w ramach procesu wycofania.

Dowódca dywizji pułku powinien także określić główne zadania pracy politycznej skierowanej na podtrzymanie wśród stanu osobowego uporczywości w działaniach, poczucia własnej siły, wiary i możliwości wykonania postawionego zadania oraz niedopuszczenia do rozprzestrzenienia się nastrojów paniki. Szczególną uwagę należy zwrócić zwłaszcza na prowadzenie pracy politycznej ze stanem osobowym pododdziałów osłonowych ariergard i ubezpieczeń marszowych, działających w oderwaniu od sił głównych.

Dowódca dywizji /pułku/ organizując dowodzenie w wycofaniu bez zatrzymywania się na pośrednich rubieżach, określa miejsce i czas rozwijania stanowisk dowodzenia i sposób ich przesunięcia /zmiany/, mając w tym względzie na uwadze przede wszystkim potrzebę zapewnienia skutecznego dowodzenia walką ariergardy i sił głównych. W celu zwiększenia operatywności i ciągłości dowodzenia oddziałami w czasie wycofania, w dywizji wykorzystuje się powietrzny element dowodzenia /PED/. Dowódca dywizji powinien wyznaczyć jego obsadę funkcyjną i zadania, uwzględniając w tym zakresie istniejącą sytuację operacyjną i taktyczną.

Podczas wymuszonego wycofania i przy znacznej dezorganizacji systemu dowodzenia, w dywizji /pułku/ może być ono organizowane jednym z następujących sposobów: przejęcia dowodzenia przez stanowisko dowodzenia, które dysponuje w tym względzie największymi możliwościami, w tym także przez stanowisko niższego szczebla; dokonania zmiany podporządkowania pozostałych sił i środków oddziałów i pododdziałów, w których uległy znieszczeniu stanowiska dowodzenia - sąsiednim oddziałom /pododdziałom/. W wypadku utraty dowodzenia i przy braku aktualnych danych o wojskach, znajdujących się w rejonie użycia przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia, wysyła się grupę operacyjną /rezerwowy organ dowodzenia/, która może przyjąć dowodzenie nad pozostałymi tam siłami i środkami,

Dowódca dywizji /pułku/ powinien samorzutnie przejąć dowodzenie oddziałami /pododdziałami/ sąsiadów w swoim pasie wycofania, które utraciły łączność ze swoimi dowódcami.

W miarę podejmowania przez dowódcę dywizji /pułku/ decyzji o wycofaniu, odzwierciedla się ją na mapie roboczej, na którą zwykle wrysowuje

się: ugrupowanie nieprzyjaciela i przewidywany charakter jego działań; położenie i zadania pododdziałów osłony; drogi /pasy/ wycofania; rubieże rozwinięcia ariergard i terminy ich zajęcia; rubież wyjściową wycofania, rubieże formowania kolumn marszowych /regulacji/ i czas ich przekroczenia; rubieże ogniowe odwodu przeciwpancernego i rubieże minowania oddziału zaporowego; sposób ugrupowania marszowego sił głównych; zadania oddziałów /pododdziałów/ podczas wychodzenia z walki, wycofania i na końcowej /pośredniej/ rubieży wycofania; położenie i zadania sąsiadów; ugrupowanie środków OPL podczas wychodzenia z walki i wycofania; rejony rozmieszczenia oddziałów /pododdziałów/ tyłów i zabezpieczenia technicznego; stanowiska dowodzenia, czas ich rozwijania i sposób przemieszczenia oraz inne niezbędne dane, a w tym między innymi, podstawowe zagadnienia współdziałania podczas wychodzenia z walki i wycofania. Dysponując czasem, sztab na podstawie ustalonego przez dowódcę dywizji /pułku/ sposobu współdziałania, opracowuje plan współdziałania.

Podjęta decyzja powinna zapewniać pełne wykorzystanie możliwości bojowych wojsk, ześrodkowanie ich wysiłków do wykonania głównych zadań, skrytość i zaskoczenie w działaniach oraz uwzględniać stan moralno-polityczny żołnierzy oddziałów i pododdziałów oraz indywidualną osobowość dowódców, ich przygotowanie zawodowe i doświadczenie bojowe.

3. Stawianie zadań bojowych i organizacja współdziałania

Postawienie zadań bojowych i organizacja współdziałania są kolejnymi i istotnymi elementami organizacji wycofania.

Mała ilość czasu i skomplikowane sytuacje, które są zawsze charakterystyczne zwłaszcza dla wymuszonego wycofania, w zasadzie uniemożliwiają dowódcy dywizji /pułku/ zebranie dowódców oddziałów /pododdziałów/ i postawienie im osobiście zadań bojowych do wyjścia z walki i wycofania. Dlatego najczęściej przekazanie zadań oddziałom i pododdziałom - dokonuje się przez oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk i służb, i z reguły z wykorzystaniem technicznych środków łączności. Ponieważ ilość tajnych kanałów łączności jest zwykle ograniczona należy w większym zakresie wykorzystywać zapis wydanych zarządzeń na taśmie magnetofonowej. Niekiedy, zadania oddziałom /pododdziałom/ mogą być przekazywane w formie tekstualnych i graficznych dokumentów, z wykorzystaniem do tego ruchomych środków łączności, a w tym także - śmigłowców.

Jeżeli w procesie organizacji wycofania stosuje się metodę pracy równoległej wówczas treść zadań oddziałom i pododdziałom przekazuje się z reguły w dwóch etapach; najpierw - w postaci - wstępnych zarządzeń bojowych, a następnie - jako zarządzenia bojowe. Przy umiejętnym wykorzystaniu tej metody jednocześnie na kilku szczeblach dowodzenia, osiąga się znaczną oszczędność czasu, który jest niezbędny do praktycznej realizacji szeregu czynności w zakresie przygotowania wojsk do wycofania. Wstępne zarządzenia bojowe przekazuje się oddziałom /pododdziałom/ po podjęciu przez dowódcę dywizji /pułku/ zamiaru działań o wycofaniu. Ich treść i zakres zależą od konkretnej sytuacji. Jednak w każdym wypadku, wstępne zarządzenia bojowe powinny zawierać takie minimum danych, które umożliwią podwładnym dowódcom realnie ocenić sytuację, wypracować zamiar działań o wycofaniu i przystąpić do bezpośredniego przygotowania pododdziałów do wykonania oczekujących ich zadań bojowych.

We wstępnym zarządzeniu bojowym pułkowi /batalionowi/, wyznaczonemu - jako ariergarda, należy przekazać: skład, środki wzmocnienia, pierwszą rubież rozwijania i termin jej zajęcia, czas gotowości systemu ognia, termin i sposób przekazania zadania bojowego i inne dane niezbędne do przygotowania na czas ariergardy do wykonania zadania bojowego.

We wstępnych zarządzeniach bojowych oddziałom /pododdziałom/ sił głównych podaje się: cel i kierunek wycofania, skład i zadania pododdziałów osłonowych /ariergardy - jeśli wydziela ją pułk/, czas gotowości i sposób wyjścia z walki, końcową rubież wycofania, termin i sposób przekazania zadań bojowych. Wstępne zarządzenie bojowe o identycznej treści, przekazuje się też pozostałym oddziałom i pododdziałom dywizji /pułku/.

W następnej kolejności, w miarę finalizowania decyzji /jej udokładnienia na podstawie zarządzenia bojowego otrzymanego od przełożonego/, oddziałom i pododdziałom przekazuje się zarządzenia bojowe. Z tym zastrzeżeniem, że oddziałom /pododdziałom/ działającym na kierunkach decydujących o powodzeniu wyjścia z walki i rozpoczęciu w zorganizowany sposób wycofania, zadanie może przekazać osobiście dowódca dywizji /pułku/.

W zarządzeniu bojowym dla ariergardy podaje się kierunek ześrodkowania głównych wysiłków, kolejne rubieże rozwinięcia, termin /sygnały/ wyjścia z walki i wycofania, końcową rubież wycofania sił głównych, miejsca ustawienia zapór, sposób zniszczenia /uszkodzenia/ obiektów na drogach wycofania, sposób wsparcia ariergardy, położenie i zadania sąsiadów.

Stawiając zadania ogólnowojskowym oddziałom /pododdziałom/ wchodzącym w skład sił głównych podaje się: pas /drogi/ wycofania; środki wzmocnienia i zadania na końcowej /pośredniej/ rubieży wycofania; czas /sygnał/ wyjścia z walki; skład i zadania ubezpieczenia marszowego; rubieże rozwijania ariergardy; rubież wyjściową i rubieże regulacji i czas ich przekraczania; zadania sąsiadów. Przy wycofaniu z rozwijaniem na pośrednich rubieżach, dowódca dywizji podaje oddziałom terminy i sposób prowadzenia działań obronnych na kolejnych rubieżach pośrednich.

W identyczny sposób stawia się zadania dywizjonowi rakiet taktycznych, artylerii i oddziałom /pododdziałom/ OPL.

Aby zapewnić zgranie działań oddziałów i pododdziałów, zwłaszcza przy gwałtownych zmianach sytuacji i czasowej utracie łączności, należy w zarządzeniu bojowym do wycofania podawać zadanie związku taktycznego /oddziału/ i zamiar działań dowódcy dywizji /pułku/.

Cel wycofania, zamiar działań i zadania oddziałów /pododdziałów/ powinny być jasno sformułowane, aby nie budziły one żadnych wątpliwości, co do sposobu działań, podczas wycofania. Jednocześnie zarządzenie bojowe nie może być - bez szczególnej przyczyny - powtórzeniem treści wcześniej przekazanego wstępnego zarządzenia bojowego.

W celu zachowania w tajemnicy zamiaru przewidywanych działań, treść zarządzeń w pełnym zakresie doprowadza się tylko do ściśle ograniczonego kręgu osób. Należy ponadto zapewnić wymogi przestrzegania zasad tajnego dowodzenia oraz okresowo przewidzieć ograniczenia w zakresie realizacji tych przedsięwzięć, których przedwczesne wykonanie, może ułatwić nieprzyjacielowi wykrycie przygotowania dywizji /pułku/ do wycofania.

Organizacja współdziałania do wycofania jest podstawowym warunkiem uzyskania powodzenia w przeprowadzeniu tego złożonego rodzaju manewru. Współdziałanie organizuje się na podstawie wytycznych do współdziałania otrzymanych od przełożonego i na podstawie podjętej decyzji - równocześnie ze stawianiem zadań bojowych. Dowódca dywizji /pułku/ określa cel i sposób działania oddziałów /pododdziałów/ ogólnowojskowych, oddziałów i pododdziałów rodzajów wojsk i wojsk specjalnych w takiej kolejności - w jakiej będą one wykonywały postawione zadania.

Wytyczne do współdziałania przekazuje się podległym dowódcom równocześnie ze stawianiem zadań bojowych i w zakresie, tylko ich dotyczącym. Mogą być one również przekazane w postaci oddzielnych zarządzeń, sukcesywnie - w miarę ustalenia przez dowódcę dywizji /pułku/ sposobu

współdziałania. W tym ostatnim wypadku wytyczne te przekazuje się z wykorzystaniem technicznych środków łączności.

W wycofaniu bez zatrzymywania się na rubieżach pośrednich współdziałania organizuje się głównie w aspekcie szybkiego i planowego wycofania sił głównych dywizji /pułku/. W tym wypadku, dowódca dywizji /pułku/ organizując współdziałanie powinien skupić szczególną uwagę na zgranie działań ariergardy oraz oddziałów /pododdziałów/ ze składu sił głównych podczas ich wychodzenia z walki i odrywania się od nieprzyjaciela. Współdziałanie to organizuje się przede wszystkim według czasu i rubieży. Zarówno w czasie wychodzenia z walki jak i podczas odrywania się od nieprzyjaciela bardzo duże znaczenie ma manewr, zwłaszcza w aspekcie skrócenia czasu na realizację tych czynności. Konieczność skrócenia czasu wyjścia z walki sił głównych wynika nie tylko z potrzeby bezpieczeństwa wycofujących się wojsk. Wynika ona także z dążenia do wygrania czasu, niezbędnego na przygotowanie przez nie obrony na końcowej /pośredniej/rubieży wycofania. Kalkulacje przedstawione w załączniku nr 4 świadczą, że na jednoczesne wyjście z walki sił głównych dywizji średnio potrzeba 1-1,5 godziny czasu.

Dowódca dywizji /pułku/ uwzględniając konkretne warunki terenowe powinien szczegółowo, zgrać wszystkie elementy związane z przesunięciem pododdziałów podczas ich wychodzenia z walki. Powinien on również przewidzieć sposób działań w wypadku opóźnienia sił głównych w wyjściu z walki w wyniku użycia przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia, lub środków zdalnego minowania. Dla wykonania przejść w narzutowych polach minowych w oddziałach i pododdziałach tworzy się z góry oddziały i grupy rozgradzające.

Jeżeli, w celu zabezpieczenia wyjścia z walki, zostaną dowódcy dywizji podporządkowane do operacyjnego wykorzystania śmigłowce bojowe, to określa on im obiekty /cele/ i czas wykonania uderzeń, miejsca lądowania /podskoku/ i trasy przelotu oraz zgrywa ich działania z pododdziałami osłony i artylerii.

Podczas wyjścia z walki i wycofania nocą /w warunkach ograniczonej widoczności/ dowódca powinien ustalić sposób oznakowania dróg i kierunku wycofania, przejścia w zaporach i na rubieżach zajętych przez ariergardę; sposób stawiania pozorów świetlnych, wykorzystania przyborów noktowizyjnych i środków oświetlających; czynności w zakresie zabezpieczenia stanu osobowego i sprzętu optycznego przed oddziaływaniem promieniowania świetlnego, przy wybuchach jądrowych oraz zwalczania środków oświetlających i noktowizyjnych nieprzyjaciela. Niekiedy,

oprócz wystawienia posterunków regulacji może zająć potrzeba skierowania do pododdziałów wychodzących z walki przewodników.

Podczas organizacji współdziałania w wycofaniu bez zatrzymania się na pośrednich rubieżach, dowódca dywizji /pułku/ podaje: terminy przekraczania rubieży formowania, rubieży wyjściowej /regulacji/; rubieży rozwinięcia ariergardy; sposób jej wsparcia i zamiany w wypadku utraty przez nią zdolności bojowej; sposób wykorzystania dymów podczas wyjścia z walki i wycofania; stanowiska startowe dywizjonu rakiet taktycznych /baterii dyżurnej/; stanowiska ogniowe artylerii, na wypadek rozwijania się w czasie wycofania; rubieże rozwinięcia i kierunki uderzeń przy wyjściu nieprzyjaciela na drogi wycofania własnych sił głównych /przy wysadzeniu desantów powietrznych/; sposób niszczenia /uszkodzenia/ ważnych obiektów i ustawienia zapór minowych; sposób działania w wypadku zniszczenia przez nieprzyjaciela mostów /przepraw/; czynności w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wojsk własnych, w wypadku użycia przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia, w pasie wycofania, albo na skrzydłach i inne zagadnienia.

W celu odparcia uderzeń śmigłowców bojowych nieprzyjaciela dowódca dywizji /pułku/ podaje: sposób przemieszczenia środków ogniowych, przeznaczonych do prowadzenia z nimi walki i sposób manewru środkami OPL na zagrożone kierunki.

W wycofaniu z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich, dowódca dywizji /pułku/ organizuje współdziałanie na korzyść oddziałów /pododdziałów/, działających na kierunku głównego uderzenia nieprzyjaciela. Ponadto, oprócz zwykłych zarządzeń charakterystycznych dla walki obronnej, powinien on: zgrać działania wojsk w zakresie udzielania sobie wzajemnej pomocy podczas wyjścia z walki i wycofania szufladkowaniem przez kolejną rubież; wskazać miejsca i sposób przepuszczenia wycofujących się wojsk, oraz sposób dokonania zmian w podporządkowaniu środków wzmocnienia i wyznaczyć odpowiedzialnych za zabezpieczenie styków i luk.

Dowódca dywizji /pułku/ powinien szczególną uwagę skupić na zgraniu działań wojsk, z jądrowymi i ogniowymi uderzeniami, wykonywanymi środkami wyższych przełożonych. W celu ułatwienia organizacji i zachowania ciągłości współdziałania, pośrednie rubieże wycofania należy numerować, lub kodować - nadając im umowne nazwy. W warunkach wycofania, gdy gwałtownie i szybko zmienia się położenie wojsk własnych i nieprzyjaciela, obowiązkowo należy ustalić: dokładny sposób oznaczenia własnych wojsk i wskazywania celów wspierającemu lotnictwu i śmigłowcom wspar-

cia ogniowego; sposób zabezpieczenia i przelotu nad własnym terytorium, sposób zwalczania środków OPL nieprzyjaciela w rejonach ich działań.

W celu utrzymania ciągłości działania sztab opracowuje /udokładnia/ jeden system orientowania, wskazywania celów, powiadamiania i wzajemnego rozpoznawania. i niezbędne dane doprowadza do podwładnych wspólnie z sygnałami współdziałania. Następnie pracę w zakresie udokładnienia i uszczegółowienia poszczególnych zagadnień współdziałania kontynuuje się przez cały okres organizacji wycofania i w trakcie jego przeprowadzenia.

III. DZIAŁANIA DYWIZJI /PUŁKU/ PODCZAS WYCHODZENIA Z WALKI I WYCOFANIA

1. Wyjście z walki dywizji /pułku/

Powodzenie podczas wychodzenia z walki zależy od szybkich i skrytych działań wojsk, umiejętnego ogniowego i radioelektronicznego porażenia środków rozpoznania nieprzyjaciela, skutecznego dowodzenia, zdecydowanych i aktywnych działań pododdziałów osłonowych, umiejętnego wykorzystania terenu oraz szerokiego wykorzystania zapór inżynierskich /niszczeń/ i dymów.

Osiągnięcie skrytości i zaskoczenia w toku wychodzenia wojsk z walki, jest bardzo trudnym zadaniem, którego realizację podczas przygotowania do wycofania osiąga się głównie poprzez przeprowadzenie maskowania i wprowadzenie w błąd nieprzyjaciela co do faktycznych zamierzeń wojsk własnych. Najważniejsze w tym względzie jest niedopuszczenie do powstania demaskujących oznak charakterystycznych dla przygotowania wojsk do wycofania i wykrycia ich przez nieprzyjaciela.

Na przednim skraju i w głębi obrony obowiązkowo należy przestrzegać zasad maskowania, utrzymywać poprzedni reżim działalności oddziałów i pododdziałów oraz pracy środków radioelektronicznych. Podczas przesunięcia /marszu/ pododdziałów w strefie zasięgu środków radioelektronicznych nieprzyjaciela należy umiejętnie wykorzystywać maskujące właściwości terenu, nierówności w ukształtowaniu terenu, naturalne i sztuczne zasłony, budowle i inne przedmioty terenowe, tworzące martwe pola radioelektroniczne. W nocy szczególnego znaczenia nabiera przestrzeganie maskowania świateł i podtrzymywanie poprzedniego reżimu wykorzystania przyborów noktowizyjnych. Działalność wojsk w opuszczonych

punktach oporu i rejonach obrony imituje się siłami i pododdziałami osłony, oraz specjalnie do tego celu wydzielonymi środkami.

W wypadku zamierzonego wycofania, gdy nieprzyjaciel nie przejawia szczególnej aktywności w pierwszej kolejności wyprowadza się drugie rzuty /odwoły/ związków taktycznych /oddziałów/, dywizjon rakiet i artylerię /oprócz wyznaczonej do wsparcia ariergard i pododdziałów osłonowych/. Jako ostatnie, na ustalony sygnał, wycofują się pododdziały będące w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem. Opuszczają one jednocześnie punkty oporu i po wyjściu w ukryte przed obserwacją nieprzyjaciela miejsca oraz po załadowaniu stanu osobowego na transportery opancerzone /BWP/, udają się w kolumnach plutonów, wyznaczonymi im drogami marszu, na rubież formowania kolumn kompanijnych. Po zmianie ugrupowania i zwinięciu się w kolumny kompanijne, przekraczają w ustalonych miejscach, rubież zajęta przez ariergardę.

Po osiągnięciu przez kolumny poszczególnych kompanii rubieży związania w kolumny batalionowe, związają się bez zatrzymania się w kolumnę batalionu i w jej składzie kontynuują marsz na linię wyjściową /do punktu włączenia w kolumnę sił głównych/.

Aby zapobiec masowym stratom od uderzeń jądrowych nieprzyjaciela i zapewnić maksymalną szybkość marszu kolumn, batalion zmechanizowany /czołgów/ wychodzi z walki w ugrupowaniu przedbojowym, rozśrodkowanym wzdłuż frontu i w głąb. Rozśrodkowanie pododdziałów sprzyja nie tylko istotnemu obniżaniu jego strat od uderzeń jądrowych /środków grupowego porażenia/ nieprzyjaciela, ale i zapewnienia dokonanie manewru, podczas obchodzenia /pokonywania/ pól minowych, ustawionych przez środki zdalnego minowania.

Pododdziały osłonowe pozostają na zajmowanych pozycjach, podtrzymując poprzedni reżim ognia i charakter działalności bojowej. Czas pozostawiania pododdziałów osłonowych na dotychczasowych rubieżach jest ściśle ustalony i musi być bezwzględnie przestrzegany. Wycofują się one jedynie na rozkaz /sygnał/ przełożonego zwykle dopiero wówczas, gdy wszystkie pododdziały sił głównych przekroczą rubież zajęta przez ariergardę, lub rubież wyjściową wycofania. Następnie pododdziały osłonowe dołączają do oddziałów, lub wykorzystuje się je do wzmocnienia ariergardy.

Jeżeli wyjście sił głównych nie zostało wykryte przez nieprzyjaciela, to nie prowadzi się ognia artylerii. W tym wypadku większa część artylerii wycofuje się w składzie sił głównych. Artyleria rozpoczyna wycofanie od opuszczania stanowisk ogniowych położonych bliżej linii styczności walczących stron.

Wyjście z walki w warunkach prowadzenia aktywnych działań bojowych przez nieprzyjaciela, dokonuje się po porażeniu go ogniem, uderzeniami lotnictwa, a przy dysponowaniu amunicji jądrowej, również uderzeniami jądrowymi. Uderzenia te, wykonuje się na zgrupowanie nieprzyjaciela przygotowane do wykonania uderzenia, lub zagrażające wyjściem na skrzydła i tyły wycofujących się wojsk. Dla zabezpieczenia wyjścia z walki sił głównych dywizji, na najbardziej zagrożonych kierunkach, wykorzystuje się śmigłowce bojowe.

W razie potrzeby, jednocześnie z wyprowadzeniem sił głównych mogą być wykonywane kontrataki siłami drugiego rzutu /odvodu ogólnego/. Kontrataki te wykonuje się z ograniczonym celem - zatrzymania przesuwania /marszu/ nieprzyjaciela i zabezpieczenia siłom głównym możliwości wyjścia z walki. Kontratak, którego celem jest stworzenie warunków umożliwiających wyjście z walki sił głównych, wykonuje się metodą wypadu czołowego na teren opanowany przez nieprzyjaciela. Jego ostatecznym celem jest odciążenie własnych pierwszorzutowych oddziałów i umożliwienie im zerwania kontrataku bojowego z nieprzyjacielem. W sprzyjającej sytuacji, kontratak należy przeprowadzać pod koniec dnia, aby z nastaniem nocy siły główne dywizji /pułku/, mogły oderwać się od nieprzyjaciela i odejść do wyznaczonego rejonu.

Pododdziały, które nie były w stanie oderwać się od nieprzyjaciela w czasie kontrataku drugiego rzutu /odvodu ogólnego/, wycofują się w ugrupowaniu bojowym, skokami z rubieży na rubież, osłaniając się wzajemnie ogniem. Po wyjściu poza strefę zasięgu środków przeciwpancernych nieprzyjaciela, przechodzą one w ugrupowanie przedbojowe, a następnie w kolumny marszowe.

W warunkach wymuszonego wycofania i aktywnych działań nieprzyjaciela jednym z najbardziej skutecznych środków maskowania są dymy. Podczas wychodzenia z walki należy je wykorzystywać do: oślepienia punktów obserwacyjnych i środków ogniowych nieprzyjaciela; ukrycia własnych wojsk i obiektów przed wzrokową, naziemną i powietrzną obserwacją, w tej liczbie i przy użyciu przez nieprzyjaciela przyborów noktowizyjnych; osłony manewru siłami i środkami na przewidywanych kierunkach; ewakuacji uszkodzonego uzbrojenia i sprzętu technicznego z pola walki. Do zadymiania oprócz etatowych świec dymnych, wykorzystuje się indywidualne urządzenia dymotwórcze znajdujące się w zestawie każdego czołgu i BWP. Do ustawienia zasłon dymnych może być również wykorzystywane wspierające lotnictwo.

Jednym z warunków uzyskania powodzenia w wyprowadzeniu z walki jest także radioelektroniczne obezwładnienie podstawowych sieci i kierunków radiowych nieprzyjaciela na szczeblu: dywizja - brygada, brygada - batalion /dywizjon/. Ponadto, w ramach walki radioelektronicznej na rozkaz dowódcy dywizji obezwładnia się główne stanowiska dowodzenia nieprzyjaciela, ogniem artylerii i uderzeniami wspierającego lotnictwa.

W celu wprowadzenia nieprzyjaciela w błąd i odciążenia uwagi jego rozpoznania od najważniejszych obiektów i kierunków, przeprowadza się, o różnym charakterze, demonstracyjne działania. Na przykład poprzez wzmocnienie rozpoznania, wzmoczenie działalności grup rekonesansowych i pozorowanie prac przy wykonywaniu przejść w polach minowych. Przez wykonywanie tych czynności można doprowadzić nieprzyjaciela do przekonania o przygotowaniu własnych wojsk do aktywnych działań zaczepnych. Natomiast poprzez imitację ustawiania pól minowych, pozoruje się prace w zakresie wzmocnienia obrony.

Pozorowanie i działania demonstracyjne powinny być przeprowadzone w myśl jednego zamiaru i wynikać z planu maskowania operacyjnego. Można je prowadzić tylko za zezwoleniem /na rozkaz/ dowódcy dywizji. W przeciwnym wypadku, przy braku zgrania tej działalności prowadzonej samodzielnie przez poszczególne oddziały /pododdziały/ oraz szablonowości ich wykonania, może być przyczyną odgadnięcia przez nieprzyjaciela faktycznego ich celu i podjęcia stosowanych przeciwdziałań.

W czasie wychodzenia z walki /od momentu rozpoczęcia wycofania/ pododdziały inżynierskie zamykają przejścia i ustawiają dodatkowe zapory, niszczą drogi, mosty i inne obiekty, zwłaszcza na skrzydłach wycofujących się wojsk. W celu uzyskania zaskoczenia, niszczenie /uszkodzenie/ wybranych obiektów winno się rozpocząć, w miarę możliwości, jak najpóźniej. W każdym bądź razie nie wcześniej, niż siły główne dywizji /pułku/ przekroczą rubież wyjściową wycofania, lub rubież zajęta przez ariergardę.

Dowodzenie oddziałami /pododdziałami/ podczas wychodzenia z walki realizuje się ze stanowiska dowodzenia, które celowo jest rozmieszczać za ariergardą, na kierunku wycofania sił głównych dywizji /pułku/. Zmianę stanowiska dowodzenia dokonuje się w zasadzie nie wcześniej, niż siły główne wyjdą z walki. Zapasowe stanowisko dowodzenia z reguły przesuwa się na ozole sił głównych dywizji. Tyłowe stanowisko dowodzenia przemieszcza się wspólnie z oddziałami /pododdziałami/ tyłowymi i zabezpieczenia technicznego.

2. Wycofanie bez zatrzymania się na rubieżach pośrednich

Siły główne dywizji po wyjściu z walki i po zwinięciu się w kolumny marszowe, bez zatrzymywania się i z maksymalnie możliwą szybkością wycofują się na rubież końcową /do wyznaczonego rejonu/. Działalność tę osłaniają ariergardy.

Ariergardy utrzymują zajmowaną przez nie rubież w okresie wyznaczonego im czasu. Istota walki prowadzonej przez ariergardy polega na zerwaniu prób nieprzyjaciela zmierzającego do przełamania z marszu zajmowanych przez nie rubieży lub dokonania ich obejścia. Jednocześnie rola działań prowadzonych przez ariergardy polega na wprowadzeniu nieprzyjaciela w błąd odnośnie charakteru ich obrony i stanu sił i środków oraz zmuszeniu jego sił głównych do rozwinięcia.

Ariergardy wykonując postawione im zadanie powinny przygotować obronę łączącą w sobie pozycyjne trwałości zajmowanych punktów oporu i rubieży z szerokim wykonaniem manewru siłami i środkami oraz działaniem z zasadzek. Przy czym, podstawowym sposobem działań pododdziałów są niespodziewane napady ogniowe. Artyleria działająca w składzie ariergard, wykonując ześrodkowany ogień na węzły dróg, cieśniny i przeprawy opóźnia przesunięcie i rozwijanie czołowych oddziałów i pododdziałów wchodzących w skład pościgowych zgrupowań nieprzyjaciela. W wyniku uprzedzenia nieprzyjaciela w wykryciu celów i otwarciu ognia można znacznie osłabić jego siłę uderzenia i zapewnić powodzenie w walce. Uzyskanie przez ariergardę ogniowej inicjatywy sprzyja tej okoliczności, że nieprzyjaciel nie zawsze zdąży wykryć jej środki ogniowe i ustalić system ognia.

Ariergardy wychodzą z walki na rozkaz /sygnał/ dowódcy dywizji /pułku/ i wycofują się na kolejną wyznaczoną im rubież, zwykle wtedy, gdy nieprzyjaciel rozwinię dodatkowe siły i zagrozi wyjściem na skrzydła i tyły ariergardy.

Dodatkowego wzmocnienia ariergardy, po poniesieniu przez nią strat, lub jej zamianę - po utracie zdolności bojowej, należy dokonywać poprzez pozostawienie niezbędnych sił i środków, na kolejnej rubieży jej rozwijania. Utrudni to nieprzyjacielowi uchwycenie dogodnej rubieży nawet w sytuacji, gdy wykorzysta on desant powietrzny.

Przy nieznacznej aktywności nieprzyjaciela od czoła, ariergardy za zezwoleniem dowódcy dywizji /pułku/, rozwijają się w kolumny marszowe i pod osłoną własnych ubezpieczeń podążają za wycofującymi się siłami głównymi, w gotowości do rozwinięcia na jednej z kolejnych rubieży.

W celu obniżenia tempa pościgu w pasie wycofania i na skrzydłach, szeroko wykorzystuje się zasadzki, zapory i niszczenia.

W zasadzkach, oprócz czołgów mogą być wykorzystywane BWP, PPK i miotacze ognia. Do działań w nocy szczególnie przydatne są BWP dysponujące celownikami do prowadzenia ognia w tych warunkach. Po zakończeniu ogniem nieprzyjaciela pododdziały stanowiące zasadzkę wycofuje się we wskazanym im kierunku.

Ciaśniny, mosty, przeprawy i ważne węzły dróg na kierunkach wycofania dywizji /pułku/, zajmowane są zawczasu wysyłanymi tam pododdziałami. Osłania się je zaporami inżynieryjnymi i utrzymuje się do czasu przekroczenia ich przez ariergardy. Pododdziały inżynieryjne zapewniają przygotowanie dróg, urządzają i utrzymują przeprawy, a w odpowiednim czasie zdejmują je lub niszczą.

W celu maskowania wycofujących się wojsk, zwłaszcza podczas pokonania przez nie przeszkód wodnych, szeroko stosuje się dymy. Obiekty i cele maskowane przy użyciu dymów pozbawia nieprzyjaciela możliwości wykorzystania przez niego techniki telewizyjnej i na podczerwień zwłaszcza znajdującej się w wyposażeniu jego lotnictwa. Stąd prawdopodobieństwo porażenia przez nieprzyjaciela maskowanych przy użyciu dymów obiektów znacznie się obniża. Zasłony dymne stawia się na szerokim froncie, ponadto zasłony dymne szeroko wykorzystuje się w rejonach pozornych przepraw.

Próby nieprzyjaciela zmierzające do prowadzenia równoległego pościgu i wyjścia na drogi wycofania udaremnia się ogniem artylerii i uderzeniami lotnictwa. Szczególnie efektywnymi są uderzenia z użyciem środków zapalających w momencie przechodzenia kolumn nieprzyjaciela przez las i odcinki dróg, na których utrudniony jest zjazd lub objazd. W tym też celu używa się środków zdalnego minowania.

W celu odparcia uderzeń nieprzyjaciela wychodzącego na drogi wycofania, szpice boczne /oddziały boczne/ zajmują dogodne rubieże, przechwytyjące drogi równoległe i rokadowe i utrzymują je aż do czasu przekroczenia sił głównych. Ariergardy w razie potrzeby, wzmacnia się kosztem odwodów przeciwpancernych i oddziałów zaporowych dywizji, lub też pułków wycofujących się po najbliższej drodze.

W wypadku wyjścia na drogi wycofania dużych sił nieprzyjaciela charakter działań wycofujących się wojsk zależy od ogólnego rozwoju sytuacji. Jeżeli przełożony potwierdzi zadanie na wycofanie do wcześniej wyznaczonego rejonu, dywizja /pułk/ osłaniając się częścią sił obchodzi zgrupowanie nieprzyjaciela i kontynuuje wycofanie. Niekiedy

dywizja /pułk/ może też otrzymać zadanie rozbicia zgrupowania nieprzyjaciela, które znalazło się na drogach wycofania. W tym wypadku artyleria dywizji, znajdująca się na czole sił głównych, z marszu rozwija się w wyznaczonym rejonie i niezwłocznie, w miarę gotowości baterii i dywizionów, otwiera ogień, dążąc przede wszystkim do zniszczenia środków napadu jądrowego nieprzyjaciela i obezwładnienia jego artylerii.

Pułk /batalion/, wycofujący się na zagrożonym skrzydle, uchwytuje dogodną rubież i utrzymuje ją zabezpieczając tym samym podejście i rozwinięcie sił głównych. Rozbicie nieprzyjaciela dokonuje się uderzeniem sił głównych z marszu i z reguły na jego skrzydła i tyły.

Duże tempo wycofania sił głównych w dużej mierze uzależnione jest od zniszczenia w odpowiednim czasie desantów powietrznych nieprzyjaciela wysadzonych na drogach wycofania. Dowódcy oddziałów /pododdziałów/ po rozpoznaniu przygotowań nieprzyjaciela do wysadzania desantu powietrznego niezwłocznie podejmują czynności zmierzające do jego rozbicia zanim on zdąży się umocnić. Śmigłowce nieprzyjaciela niszczy się ogniem środków przeciwlotniczych, dział czołgowych i karabinów maszynowych. Duże desanty blokuje się częścią sił. Siły główne dywizji /pułku/ po dokonaniu manewru na inną drogę marszu, kontynuują wycofanie.

Główny wysiłek środków OPL dywizji /pułku/ w wycofaniu bez zatrzymywania się na rubieżach pośrednich, ześrodkowuje się do osłony sił głównych, zwłaszcza podczas przekroczenia przez nie węzłów dróg, ciąsin, przepraw /mostów/. Aby powiększyć strefę osłony przeciwlotniczej, baterie rakietowe rozśrodkowuje się według kolumn i dróg marszu, w gotowości do odparcia uderzeń z powietrza, z krótkich przystanków.

Szczególne niebezpieczeństwo dla wycofujących się wojsk stanowią śmigłowce bojowe nieprzyjaciela. Śmigłowce te wykorzystując luki między ariergardami, mogą szybko dogonić wycofujące się kolumny i wykonać na nie niespodziewane uderzenia z różnych kierunków. Dlatego podczas wycofania, w celu zwiększenia prawdopodobieństwa rozpoznania niskolegających celów powietrznych nieprzyjaciela, należy we wszystkich oddziałach i pododdziałach, w kolumnach stanowisk dowodzenia i elementów ubezpieczenia marszowego organizować rozpoznanie powietrzne. Ponadto do walki ze śmigłowcami oprócz środków OPL wykorzystuje się ogień broni strzeleckiej.

Po wyjściu sił głównych na końcową rubież wycofania organizuje się obronę. W sprzyjających warunkach dywizja /pułk/ może zmienić ugrupowanie bojowe w celu przejścia do natarcia. Jeżeli końcowa rubież wycofania została zawczasu zajęta przez odwody podciągnięte z głębi, wów-

czas szczególną uwagę skupia się na organizację współdziałania wycofujących się wojsk, z wojskami zajmującymi tę rubież. W takiej sytuacji, dywizja /pułk/ ześrodkowuje się w wyznaczonym rejonie, a jej wojska przystępują do odtworzenia zdolności bojowej i przygotowują się do wykonania nowego zadania bojowego.

Dowódca dywizji /pułku/, w wycofaniu bez zatrzymywania się na rubieżach pośrednich, dowodzi oddziałami ze stanowiska dowodzenia, które zwykle przesuwa się po drodze zapewniającej najlepsze warunki dowodzenia siłami głównymi i ariergardami. Przy czym dowódca zwraca szczególną uwagę na udokładnienie na czas danych o nieprzyjacielu, położeniu wojsk własnych i sąsiadów oraz na kontrolę wykonania przez podwładnych jego zarządzeń wydanych w toku wycofania. Przy gwałtownej zmianie sytuacji i kierunku wycofania, dowódca dywizji /pułku/ udokładnia, lub stawia od nowa zadania oddziałom /pododdziałom/ i podejmuje czynności w zakresie odtworzenia naruszonego dowodzenia i współdziałania.

Dowódca dywizji może dowodzić z powietrznego elementu dowodzenia. Stwarza to mu możliwości bezpośredniego kontrolowania wycofania wojsk, według rubieży i czasu. Zapasowe stanowisko dowodzenia dywizji przesuwa się na czołe sił głównych po innej drodze niż stanowisko dowodzenia. W sprzyjającej sytuacji zapasowe stanowisko dowodzenia zawczasu przesuwa się na końcową rubież /rejon/ wycofania, aby przejmować na siebie, wycofujące się wojska.

Reasumując, dywizja /pułk/ dzięki walkom ariergard szerokiemu wykorzystaniu zasadzek, zapór i niszczeń jest w stanie zatrzymać ścigające ją zgrupowanie nieprzyjaciela i wygrać czas niezbędny siłom głównym do wycofania się na dogodną rubież i przygotowanie się ich do wykonania nowego zadania bojowego.

3. Wycofanie z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich

Siły główne rozpoczynają wyjście z walki po zajęciu przez drugi rzut dywizji pierwszej pośredniej rubieży wycofania. Po przejściu tej rubieży, związają się one w kolumny i szybko przesuwiają się na kolejną rubież pośrednią, zajmują tam obronę i z kolei zabezpieczają wycofanie oddziałów z pierwszej rubieży.

Jeżeli drugi rzut /odwód ogólny/ dywizji wykorzystuje się do wykonania kontrataku, w celu zabezpieczenia wyjścia z walki sił głównych, to zajęcie pierwszej rubieży pośredniej dokonuje się częścią sił ze składu pierwszego rzutu /patrz zał. nr 3/. W takim wypadku, na rubież tą wycofują się oddziały z kierunków najmniej zagrożonych. Oddziały te, pod osłoną swych ariergard, zajmują pierwszą rubież pośrednią i

przygotowują się do zabezpieczenia wycofania pozostałych sił dywizji i do spotkania nieprzyjaciela zorganizowanym ogniem wszystkich środków rażenia. Następnie poszczególne rzuty dywizji wycofują się skokami wzajemnie osłaniając się.

Uzyskanie powodzenia przez dywizję wycofującą się z rozwijaniem się na pośrednich rubieżach uzależnione jest od następujących uwarunkowań. Po pierwsze nieprzyjacielowi, który zwykle dysponuje znaczną przewagą, w siłach i środkach, należy przeciwstawić dobrze zorganizowany opór na kolejno zajmowanych rubieżach, co umożliwi wykorzystać silne strony obrony. Po drugie poprzez wyprowadzenie na czas własnych wojsk spod uderzeń nieprzyjaciela należy obowiązkowo pozbawić go możliwości wykorzystania jego przewagi, przede wszystkim w broni jądrowej.

Zajęcie rubieży i stworzenie na nich niezbędnego ugrupowania sił i środków dokonuje się poprzez wycofanie oddziałów i pododdziałów na szerokim froncie z wykorzystaniem w miarę możliwości największej ilości dróg marszu, aby nie tracić czasu na zwijanie w kolumny marszowe oddziałów i następnie ich rozwijanie. Wycofujące się oddziały /pododdziały/ od razu wychodzą do wyznaczonych im rejonów obrony.

Z doświadczeń minionej wojny wynika, że na przygotowanie rubieży pośredniej traci się zbyt dużo czasu. W celu jego skrócenia i przygotowania obrony na pośredniej rubieży należy: udokładnić na czas decyzję, zadania bojowe i współdziałanie w terenie - w trakcie zajmowania przez wojska rubieży; zwiększyć tempo manewru poprzez rozpoznanie i przygotowanie dróg wycofania; przyspieszyć prace w zakresie tworzenia systemu ognia i zapór - czemu sprzyja wcześniejsze zapoznanie się z terenem na podejściach do wyznaczonej rubieży; przygotować zawczasu miejsca rozmieszczenia stanowisk dowodzenia i dokonać inżynierskiej rozbudowy punktów oporu, z szerokim wykorzystaniem środków mechanizacji /w tym również środków z wyższego szczebla/; zgromadzić zapasy środków materiałowych, w tym zwłaszcza amunicji i paliw - zwłaszcza dla oddziałów wycofujących się na rubież pośrednią.

Powodzenie działań dywizji, w zakresie udaremnienia prób nieprzyjaciela pokonania z marszu rubieży pośrednich, w dużej mierze uzależnione jest od przygotowania na czas uderzeń jądrowych i stworzenia systemu ognia. W tym względzie, planuje się głównie pojedyncze uderzenia jądrowe, w pierwszym rzędzie w celu niszczenia środków napadu jądrowego nieprzyjaciela i porażenia jego oddziałów pancernych. System ognia tworzy się z uwzględnieniem planowanych uderzeń jądrowych i uderzeń lotnictwa. W zorganizowanym systemie ognia wszystkie środki ogniowe powinny wzajemnie się uzupełniać i być powiązane z systemem zapór i naturalnymi prze-

szkodami terenowymi. System ognia udokładnia się i doskonali na podstawie nowych danych z rozpoznania i wyników walki oddziałów /ariergard/ działających w przodzie.

Na drogach wycofania i w miejscach przekraczania konkretnej rubieży, przez wycofujące się wojska, celowo jest tworzyć worki ogniowe. Umożliwia to, najbardziej efektywne odpieranie ogniem próby nieprzyjaciela, skierowanych na przełamanie z marszu kolejnej pośredniej rubieży. Ponadto utworzenie worków ogniowych jest podstawowym sposobem uniknięcia zagęszczenia /koncentracji/ ugrupowania bojowego wojsk i ich masowych strat od uderzeń jądrowych nieprzyjaciela.

Uwzględniając ograniczoną ilość sił i środków OPL, głównie w związku z koniecznością jednoczesnej osłony dwóch zgrupowań dywizji, baterie rakiet przeciwlotniczych ugrupowuje się w dwie linie wozów bojowych na nieco zwiększonych odległościach /4-5 km/. Etatowe środki OPL rozmieszcza się bezpośrednio w ugrupowaniu bojowym osłanianych oddziałów i pododdziałów, na najbardziej prawdopodobnych kierunkach oddziaływania nieprzyjaciela powietrznego.

Bardzo ważną rolę w wycofaniu odgrywają zapory minowe. Ich ustawianie należy rozpoczynać od najważniejszych rejonów, na kierunku ześrodkowania głównych wysiłków dywizji. W niektórych wypadkach, celowo jest stosować minowanie o nie pełnej gęstości, ponieważ w wycofaniu najważniejszym jest obniżenie tempa czołgów i BWP nieprzyjaciela i zmuszenie go do manewrowania pod oddziaływaniem skutecznego ognia środków przeciwpancernych.

W warunkach zorganizowanej i celowej pracy, prowadzonej na wszystkich szczeblach dowodzenia i przy wykorzystaniu ponadto sprzyjających możliwości wynikających z braku styczności z nieprzyjacielem, może być stworzona na pośrednich rubieżach stosunkowo trwała obrona w okresie 4-5 godzin.

Porażenia głównego zgrupowania nieprzyjaciela na dalekich podejściach od bronionej rubieży pośredniej dokonuje się uderzeniami jądrowymi, uderzeniami wspierającego lotnictwa i ogniem artylerii. Uderzenia jądrowe wykonuje się z uwzględnieniem zachowania bezpieczeństwa własnych wojsk znajdujących się na podejściach do danej rubieży. W tym celu w przewidywane rejonny własnych uderzeń jądrowych należy na czas wyprowadzać wojska.

W sprzyjających warunkach, w celu porażenia niektórych obiektów, wykonuje się naziemne uderzenia jądrowe. Ze względu na ograniczoną ilość broni jądrowej i innych środków porażenia, jeszcze większego

niż zwykle znaczenia nabiera masowanie ognia wszystkich rodzajów na najważniejsze obiekty /cele/ i osiągnięcie przewagi ogniowej na głównym kierunku. Główny wysiłek wszystkich środków rozpoznania skupia się w celu określenia na czas składu i kierunku działań głównego zgrupowania nieprzyjaciela i jego przygotowań do wykonania uderzeń jądrowych oraz przejścia do ataku.

Oddziały specjalne pozostawione na tyłach nieprzyjaciela niszczą wyrzutnie raketowe, środki transportowe z raketami, działa atomowe i punkty kierowania znajdujące się w marszu, na stanowiskach startowych /ogniowych/. W pasie wycofania dywizji może jednocześnie działać dwa-trzy oddziały specjalne. Do walki ze środkami jądrowymi wykorzystuje się też pododdziały, które z różnych przyczyn, pozostały na tyłach nieprzyjaciela.

Podstawowa różnica taktyki działań oddziałów i pododdziałów podczas wyjścia z walki z pośrednich rubieży, od zwykłej obrony, sprowadza się do tego, że ich działania nie są związane z koniecznością utrzymywania przez długi okres czasu zajmowanych pozycji i punktów oporu. Obrona w tych warunkach, w jeszcze większym stopniu niż zwykle, ma manewrowy charakter. Utrzymanie przez określony okres czasu punktów oporu i rejonów obrony pułków /batalionów/ podporządkowane jest wykonaniu manewru uderzeniami jądrowymi i ogniem oraz siłami i środkami. Dlatego zdecydowany manewr siłami i środkami, z nieatakowanych rejonów, wyprowadzenie wojsk spod uderzeń nieprzyjaciela i różnego rodzaju działania, wprowadzające go w błąd, powinny znaleźć szerokie zastosowanie. Utrudni to nieprzyjacielowi określenie dogodnych obiektów porażenia oraz wykonanie przygotowania na nie jądrowych i ogniowych uderzeń.

W celu zwiększenia odporności wojsk od uderzeń jądrowych małej i bardzo małej mocy, celowym jest poprzez przygotowanie pojedynczych pozornych punktów oporu i użycie wędrownych czołgów, BWP, granatników i innych środków wprowadzać nieprzyjaciela w błąd odnośnie przebiegu /konfiguracji/ i faktycznego położenia punktów oporu na pierwszej pozycji.

Sposoby działań oddziałów i pododdziałów podczas odpierania ataku nieprzyjaciela i czas okres utrzymywania pozycji /punktów oporu/ zależy od konkretnej sytuacji. Działania te, nie mogą mieć szablonowego charakteru. W jednym wypadku, oddziały zajmujące rubież pośrednią, po zabezpieczeniu przejścia wycofujących się wojsk i po odparciu ataku prowadzących pościg czołowych grup taktycznych, porażają maszerujące brygady pierwszego rzutu na podejściach do rubieży i przed rozpoczęciem przez nieprzyjaciela ogniowego przygotowania wycofują się na dru-

gą pozycję. Ten wariant działań celowy jest wówczas, gdy na zajmowanej rubieży uda się zawczasu przygotować nie mniej, niż dwie pozycje, a teren umożliwia prowadzenie skrytego manewru.

Może być stosowany również i taki sposób działań, w ramach którego oddziały dywizji po odparciu prób nieprzyjaciela zmierzającego do przełamania rubieży pośredniej z marszu, utrzymują nadal pierwszą/główną/ pozycję. W tym wypadku czyni się różne zabiegi, aby wprowadzić nieprzyjaciela w błąd, zmusić go do użycia broni jądrowej na pozorne obiekty i słabo obsadzone punkty oporu. W tym celu wszystkie środki ogniowe, które prowadziły ogień wyprowadza się w głąb, zmieniając stanowiska ogniowe w granicach punktów oporu.

Wyłomy, powstałe w wyniku wykonania grupowego uderzenia jądrowego przez nieprzyjaciela, osłania się ogniem artylerii, która poraża atakujące czołgi, stwarzając dogodne warunki do zniszczenia ich ogniem na wprost. Do niszczenia celów opancerzonych wykorzystuje się także śmigłowce bojowe.

Czołgi nieprzyjaciela, które przerwały się w głąb obrony niszczy się ogniem artylerii strzelającej na wprost. Dotyczy to w pierwszym rzędzie artylerii samobieżnej, dysponującej możliwościami manewrowania pod ogniem nieprzyjaciela i dokonania zmiany frontu baterii. Z tego powodu, samobieżnym dywizjom artylerii podczas wycofania z rozwijaniem na rubieżach pośrednich, należy wyznaczać rubieże ogniowe do strzelania ogniem na wprost, zwłaszcza na kierunkach zagrożenia pancernego.

Prowadząc walkę o utrzymanie rubieży pośredniej należy w maksymalnym stopniu wykorzystać donośność wyrzutni przeciwpancernych /PPK/, które powinny przystąpić do niszczenia czołgów w odległości, umożliwiającej im prowadzenie skutecznego pojedynku ogniowego. Zanim czołgi podejda na odległość zapewniającą im skuteczne zwalczanie ogniem na wprost wyrzutni przeciwpancernych, wozy bojowe z umieszczonymi na ich pokładach raketami mogą dokonać kilku startów i wyjść z niebezpiecznej strefy. Obliczenia przeprowadzone przy użyciu EMC "Mir-2" i z wykorzystaniem matematycznego modelowania walki czołgów i środków przeciwpancernych wskazują, że straty PPK przy takim działaniu są mniejsze o 1,5-2 razy. Dlatego baterie przeciwpancerne PPK oddziałów można wykorzystywać - pod osłoną ubezpieczenia bojowego - do porażenia celów opancerzonych nieprzyjaciela na podejściach do rubieży i dopiero wówczas wyprowadzać do składu odwodów przeciwpancernych.

Wyjście z walki oddziałów pierwszego rzutu z rubieży pośredniej dokonuje się na rozkaz dowódcy dywizji, nie wcześniej jednak, aż oddziały drugiego rzutu zajmą obronę i zorganizują system ognia na kolejnej rubieży. Trudniej jest dokonać manewru w toku walki z nieprzyjacielem, który włamał się w obronę, ponieważ będzie on dążył do zerwania wyjścia z walki i zorganizowanego wycofania oddziałów na kolejną rubież. W tym wypadku, pododdziały pod osłoną dymów, ognia czołgów i BWP /transporterów opancerzonych/, wycofują się skokami - od rubieży do rubieży - poza zasięg skutecznego ognia środków przeciwpancernych nieprzyjaciela. Następnie przechodzą one w ugrupowanie przedbojowe i pod osłoną wojsk zajmujących kolejną rubież odrywają się od nieprzyjaciela.

Wycofanie dokonywane jest na szerokim froncie, w zasadzie w kolumnach pododdziałów. W celu jego realizacji, każdemu pułkowi wyznacza się nie mniej, niż dwie-trzy drogi marszu. Drogi wycofania powinny wyprowadzać ścigającego nieprzyjaciela na zapory i pod skrzydłowy ogień wojsk broniących kolejnej rubieży. W pierwszej kolejności wyprowadza się dywizyjną grupę artylerii, która wspólnie z artylerią oddziałów zajmujących kolejną rubież, zabezpiecza ogniem wyjście z walki i wycofanie oddziałów ogólnowojskowych. Zadanie to realizuje z tymczasowych stanowisk ogniowych.

Na wyjście z walki i wycofanie metodą szufladkowania oraz zajęcia obrony i stworzenie systemu ognia - potrzeba średnio - 5-6 godzin czasu /wyjście z walki na głębokość 10 km, 1-1,5 godz.: wycofanie na głębokość 20 km i zajęcie obrony 1,5-2 godz. i stworzenie systemu ognia 2-3 godz.; razem - 5-6 godzin/. Dlatego oddziały broniące drugiej rubieży pośredniej powinny zatrzymać nieprzyjaciela na okres nie mniejszy niż 6 godzin.

Działania bojowe oddziałów /pododdziałów/ podczas prowadzenia walki na rubieżach pośrednich i wycofywania się z nich zgrywa się z sąsiadami, aby niedopuszczyć do oskrzydlenia /obejścia/ przez nieprzyjaciela otwartych skrzydeł, lub rozczłonkowania ugrupowania bojowego oddziałów i całej dywizji. W celu obniżenia tempa pościgu nieprzyjaciela, wzbronienia jego oskrzydleniom i obejściom, w szerokim zakresie wykorzystuje się środki zdalnego minowania i zasadzki.

Reasumując, taktyka działań dywizji podczas wycofania z rozwijaniem na rubieżach pośrednich polega na tym, aby poprzez manewr uderzeniami jądrowymi, ogniem, zaporami, siłami i środkami potęgować wysiłki na najważniejszych kierunkach wycofania. Idzie głównie o to, aby na tych kierunkach uzyskać sprzyjający stosunek sił, przynajmniej na krótki

okres czasu, zadać straty nieprzyjacielowi - zwłaszcza jego atakującemu rzutowi - i szybko wyprowadzać wojska własne na kolejną rubież pośrednią. Szybko, to znaczy - do czasu - zanim nieprzyjaciel będzie w stanie wykorzystać swoją ogólną przewagę. Działania związków taktycznych /oddziałów/ podczas wycofania w ogóle powinny mieć manewrowy charakter i stanowi powiązanie pozycyjnej trwałości kolejno zajmowanych rubieży pośrednich /rejonów/ i manewrowych działań.

Podczas wycofania z rozwijaniem na rubieżach pośrednich dowódca dywizji realizuje dowodzenie ze stanowiska dowodzenia, które należy rozmieszczać w granicach obrony jednego z pułków w rejonie trudno dostępnym do działania czołgów. Na najważniejszych kierunkach przygotowują się punkty obserwacyjne, w których dowódca dywizji /pułku/ osobiście obserwuje walkę. Zapasowe stanowisko dowodzenia dywizji, z zasady rozwija się na kolejnej rubieży. Stojący na jego czele oficer przyjmuje "na siebie" wycofujące się oddziały i kieruje przygotowaniem obrony.

Z chwilą rozpoczęcia wycofania oddziałów pierwszego rzutu, dowódca dywizji przemieszcza się na zapasowe stanowisko dowodzenia, które po wzmocnieniu środkami łączności, przekształca się w główne stanowisko dowodzenia. Jednocześnie wydziela się siły i środki do rozwinięcia zapasowego stanowiska dowodzenia na kolejnej rubieży. W wypadku zniszczenia jednego ze stanowisk dowodzenia dywizji, dowodzenie oddziałami na rubieży pośredniej, może czasowo przejąć jeden z dowódców pułków.

Określając możliwości dywizji w zakresie wykonania zadania, podczas wycofania z rozwijaniem sił głównych na rubieżach pośrednich istotne jest ustalenie, na jaki czas może być opóźniony nieprzyjaciel. Doświadczenia minionej wojny wskazują, że wojska znajdujące się w pościgu były bardzo wrażliwe, na oddziaływanie ogniowe. Napotykać zorganizowany opór nieprzyjaciel w zasadzie zatrzymywał się i oczekiwał na jego pokonanie /złamanie/ ogniem artylerii i uderzeniami lotnictwa. W regulaminie polowym USA z 1976 r., między innymi zawarty jest następujący zapis: "Atakować nieprzyjaciela powinno się dopiero wówczas, kiedy dowódca jest przekonany, że nieprzyjaciel jest skutecznie obezwładniony..."^{13/}.

Kalkulacje przedstawione w załączniku nr 3 wskazują, że dywizja zmechanizowana /pancerna/, prowadząc walkę na dwóch - trzech rubieżach pośrednich, stosując niszczenia i wszelkiego rodzaju zapory, zdolna jest znacznie obniżyć możliwości nieprzyjaciela w zakresie osiągnięcia przez niego powodzenia w głębi operacyjnej naszej obrony i opóźnić jego na-

-----
13/ Regulamin polowy armii USA. FM 100-5, 1976 r., s.56.

cierające zgrupowanie - w składzie półtora - dwóch dywizji - na okres, nie mniejszy niż doba. Jest to wystarczający czas, aby podciągnąć odwoły z głębi /do 300 km/ i przygotować przeciwuderzenie w celu zdecydowanego rozbicia nieprzyjaciela, lub zajęcia obrony na końcowej rubieży, zwykle położonej na drugiej armijnej rubieży obrony.

Naturalnie, że realizacja tych potencjalnych możliwości zależy od umiejętnego wykorzystania sprzyjających warunków terenowych, przemyślanej organizacji systemu ognia w powiązaniu z zaporami inżynieryjnymi, od wykonania w odpowiednim czasie zdecydowanego manewru siłami i środkami w trakcie walki, skutecznej osłony wojsk przed uderzeniami z powietrza, ciągłości i skuteczności dowodzenia, właściwie organizowanej pracy partyjno-politycznej i wszechstronnego zabezpieczenia działań.

ZAKOŃCZENIE

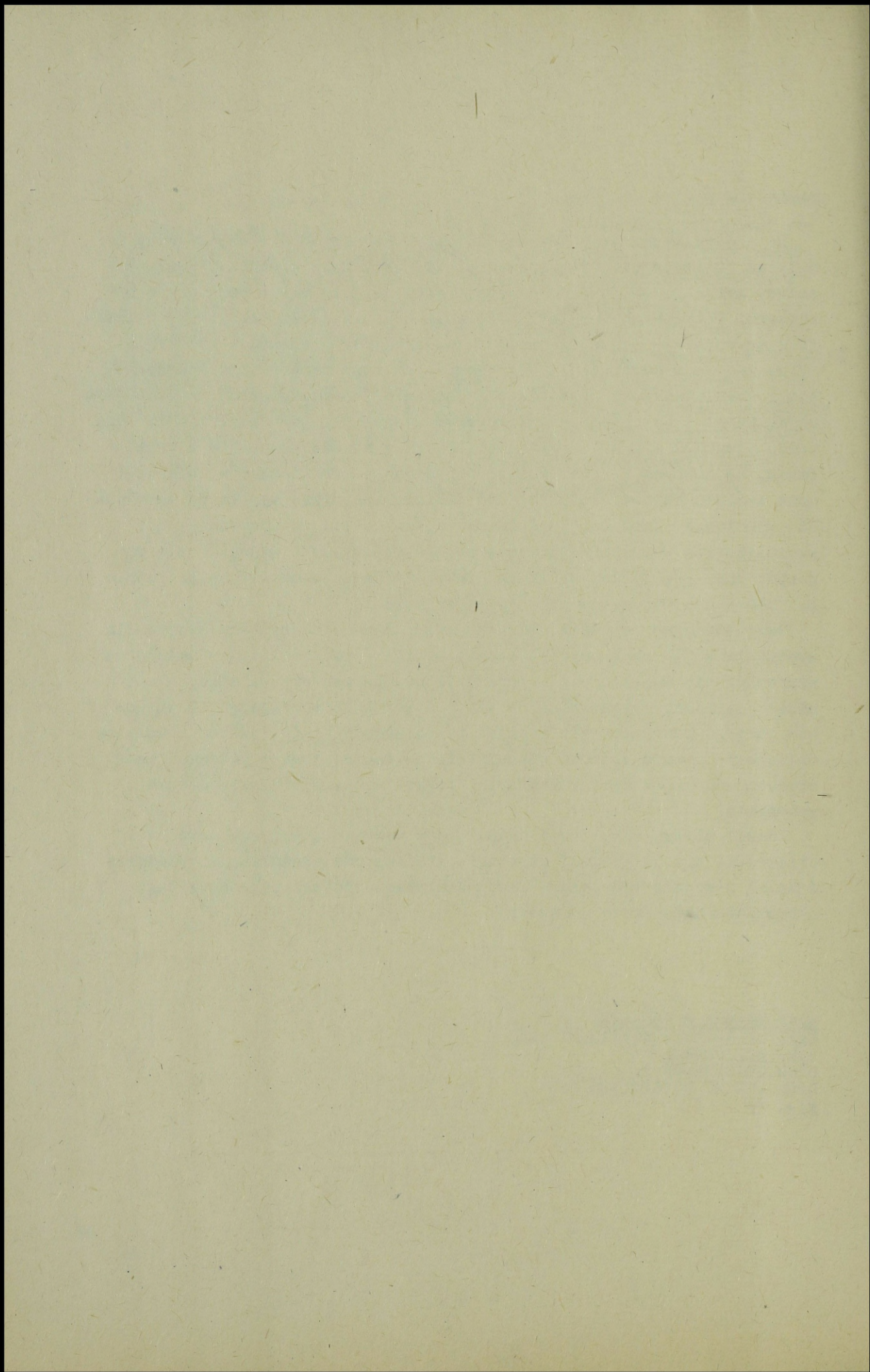
Do podstawowych właściwości charakterystycznych dla współczesnych działań bojowych należy zaliczyć przede wszystkim szybkie i gwałtowne zmiany sytuacji wynikające ze stosowania na polu walki różnych form manewru. Dotyczy to również stosowania przez związki taktyczne, oddziały i pododdziały jednej z najtrudniejszych form manewru - wycofania.

Wycofanie w odróżnieniu od pozostałych form manewru tj. oskrzydlenia i obejścia, jest przedsięwzięciem bardziej pracochłonnym co do jego organizacji i bardziej skomplikowanym w aspekcie jego realizacji. Duża pracochłonność w sferze organizacji wynika przede wszystkim z tego faktu, że dowódca i sztab muszą równocześnie organizować wycofanie i nowe zadanie bojowe, które ma być realizowane przez wojska po zakończeniu wycofania. Natomiast podstawowy wpływ na to, że wycofanie jest skomplikowane w realizacji wywierają zwykle warunki w jakich się ono rozpoczyna. Przede wszystkim zaś fakt, że jest to manewr bezpośrednio lub pośrednio wymuszony przez nieprzyjaciela.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania, zawsze charakterystyczne dla wycofania wojsk chcę na zakończenie wyraźnie podkreślić, że umiejętne wyprowadzenie wojsk dywizji /pułku/ spod uderzeń przeważających sił nieprzyjaciela, wygranie na czasie i stworzenie sprzyjających warunków do jego rozbicia jest możliwe tylko wówczas, gdy dowódca i wszyscy oficerowie sztabu głęboko opanują wiedzę teoretyczną i posiadać będą niezbędne umiejętności w zakresie przygotowania i przeprowadzenia wycofania.

Innymi słowy, aby liczyć na sukces w wycofaniu wszyscy dowódcy i oficerowie sztabu powinni doskonale znać metody organizacji wycofania i umieć dowodzić oddziałami i pododdziałami podczas wykonania tego skomplikowanego rodzaju manewru.

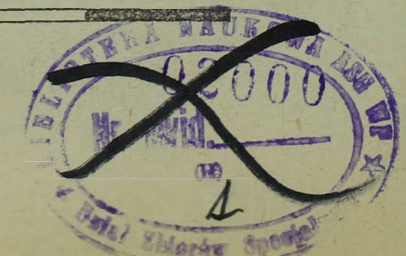
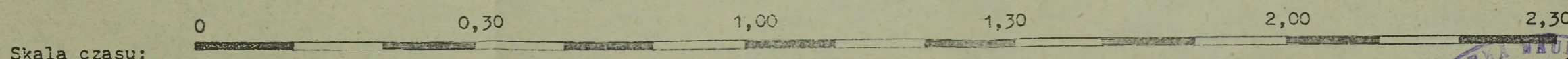
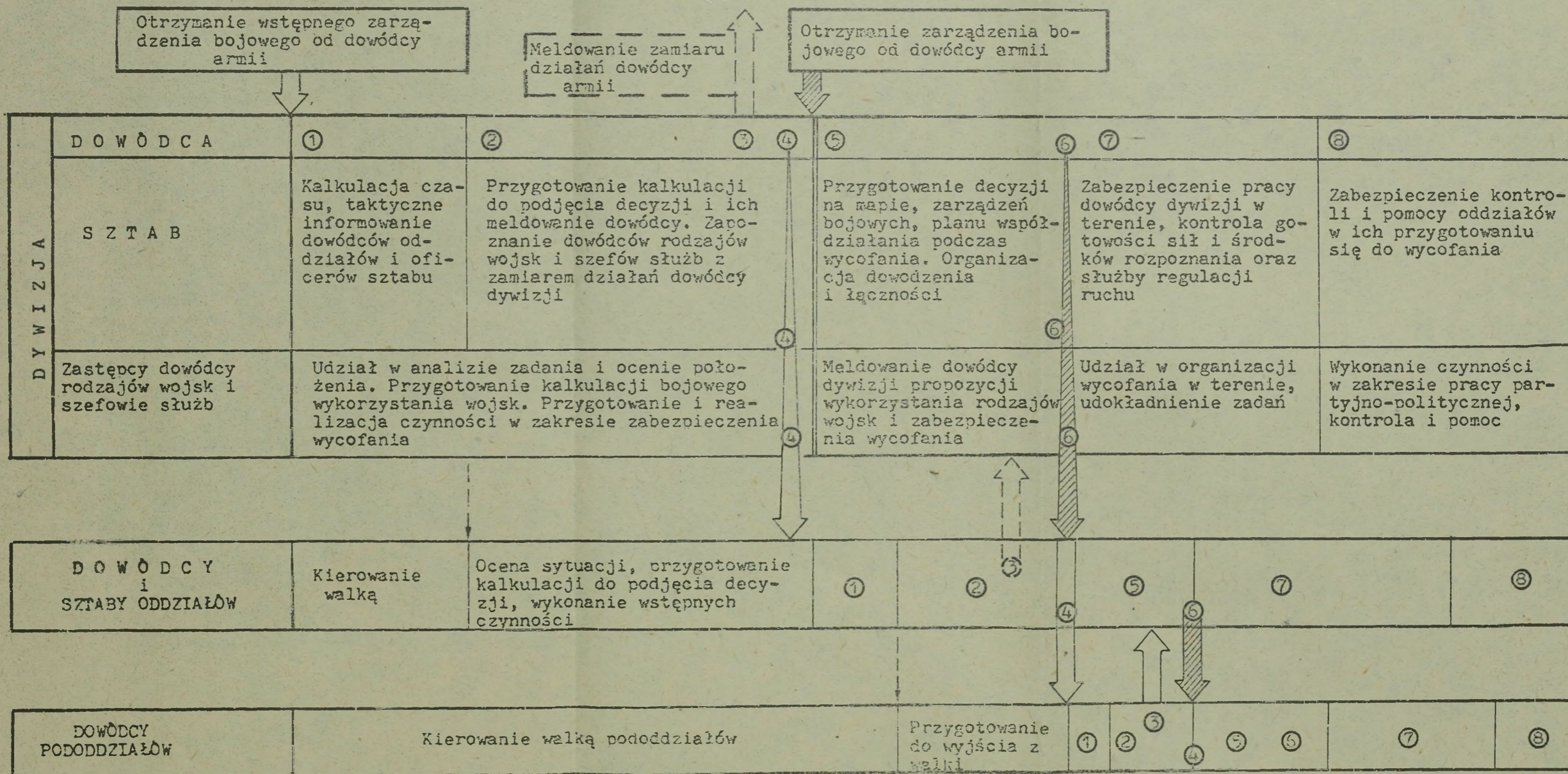
Wydrukowano w 100 egz.
Egz. nr 1-100 - Bibl.Nauk. DZS
Wyk. płk Prokop
Druk KD 6.09.85 r.
Druk ASC WP 0315/01386/WW
Kor. IP.

KOLEJNOŚĆ I TREŚĆ PRACY

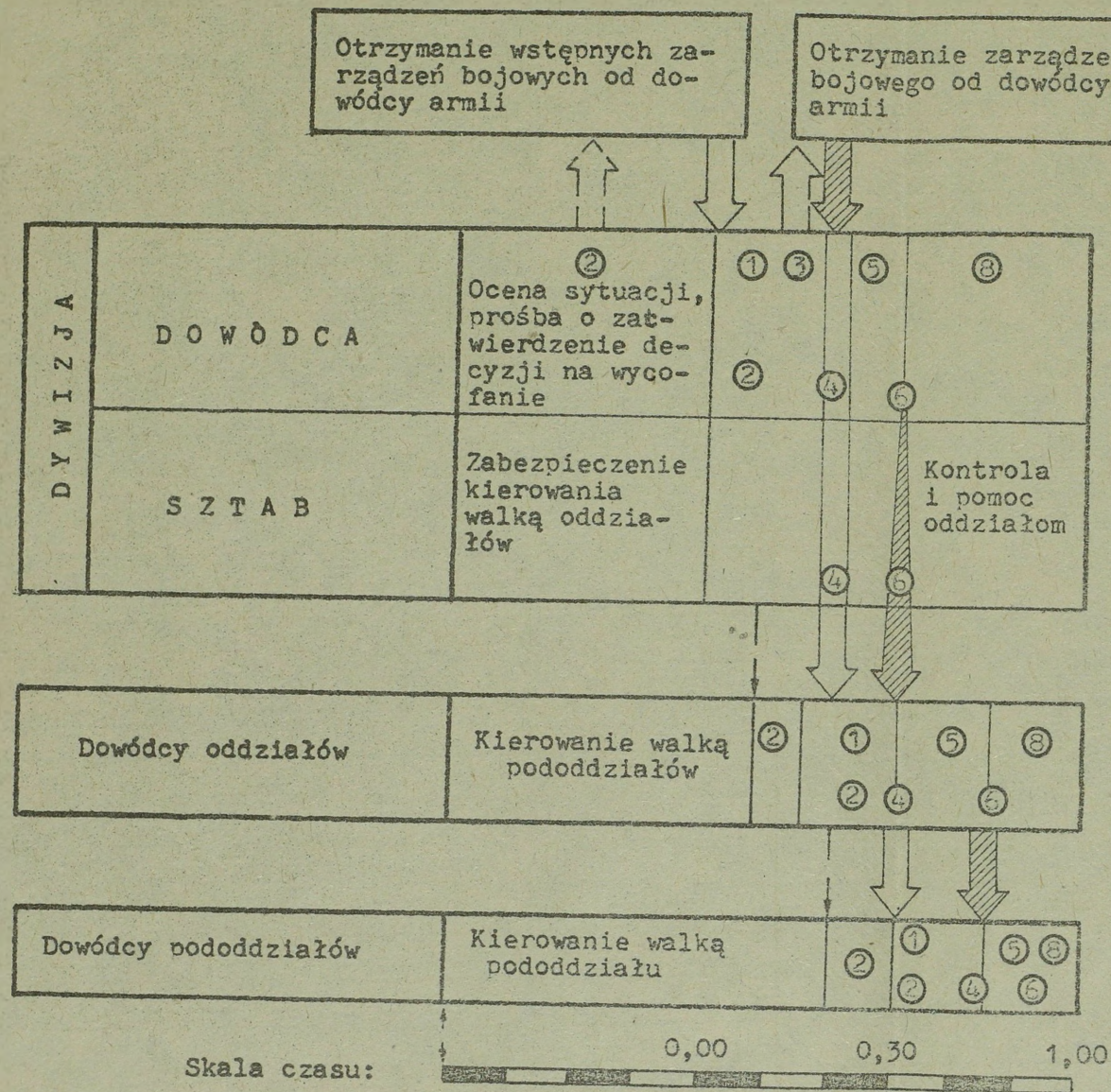
DOWÓDCY I SZTABU DYWIZJI W ZAKRESIE ORGANIZACJI I WYCOFANIA /METODA PRACY RÓWNOLEGŁEJ/

1. Podczas organizacji zamierzonego wycofania /variant/

2. Podczas organizacji wymuszonego wycofania
/wariant/

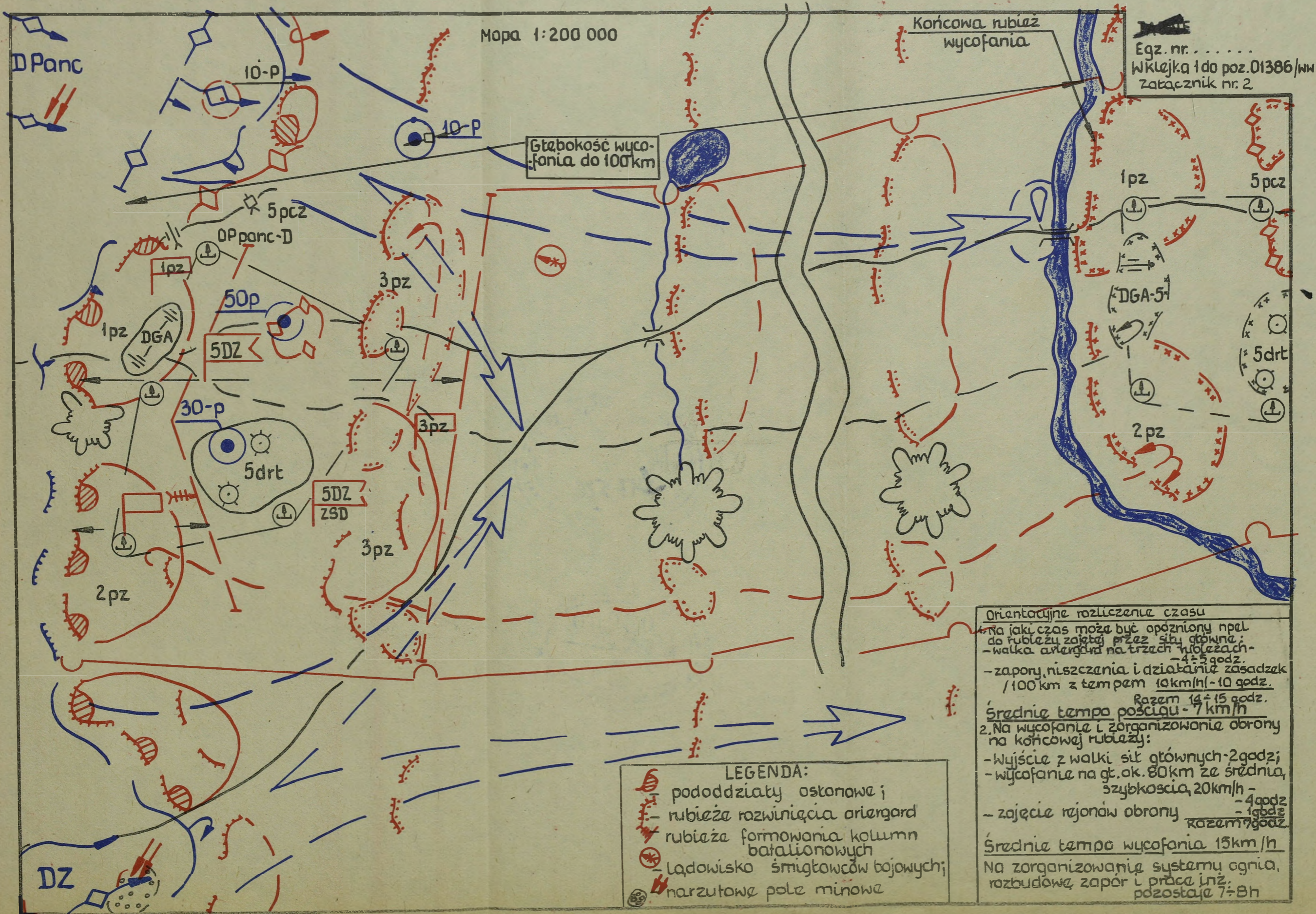
WYKAZ UMOWNYCH LICZB PODSTAWOWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ
W ZAKRESIE ORGANIZACJI WYCOFANIA

①	Zapoznanie się ze wstępnym zarządzeniem bojowym, analiza zadania, zatwierdzenie kalkulacji czasu, określenie przedsięwzięć, które należy wykonać niezwłocznie, wytyczne dla szefa sztabu	⑥	Doprowadzenie zarządzeń bojowych do oddziałów /pododdziałów/
②	Ocena sytuacji i określenie zamiaru działań na wycofanie	⑦	Rekonesans, w celu udokładnienia niektórych elementów decyzji, zadań bojowych i zagadnień współdziałania na głównym kierunku wycofania
③	Zameldowanie zamiaru działań przełożonemu	⑧	Organizacja pracy partyjno-politycznej i wszechstronnego zabezpieczenia wycofania. Pomoc oddziałom /pododdziałom/ i kontrola ich przygotowania się do wycofania
④	Doprowadzenie do wykonawcy wstępnego zarządzenia bojowego		
⑤	Ostateczne podjęcie decyzji na podstawie zarządzenia bojowego przełożonego /określenie zadań bojowych, sposobu współdziałania i organizacji dowodzenia		
			UWAGA: Na organizację wycofania dywizji metodą pracy kolejnej potrzeba średnio nie mniej niż 5 godzin czasu

WYCOFANIE DZ BEZ ZATRZYMANIA SIĘ NA RUBIEŻACH POŚREDNICH

Mapa 1:200 000

Końcowa rubież wycofania

Egz. nr. ....
Wklejka 1 do poz. 01386/WW
Załącznik nr. 2

Głębokość wycofania do 100km

Orientacyjne rozliczenia czasu

1. Na jaki czas może być opóźniony npel do rubieży zajątej przez siły główne:

- walka ariergard na trzech rubieżach - 4-5 godz.
- zapory, niszczenia i działanie zasadzek / 100km z tempem 10km/h - 10 godz.

Razem 14-15 godz.

Średnie tempo postępu - 7 km/h

2. Na wycofanie i zorganizowanie obrony na końcowej rubieży:

- Wyjście z walki sił głównych - 2 godz.
- wycofanie na gł. ok. 80km ze średnią szybkością 20km/h - 4 godz.
- zajęcie rejonów obrony - 1 godz.

Razem 7 godz.

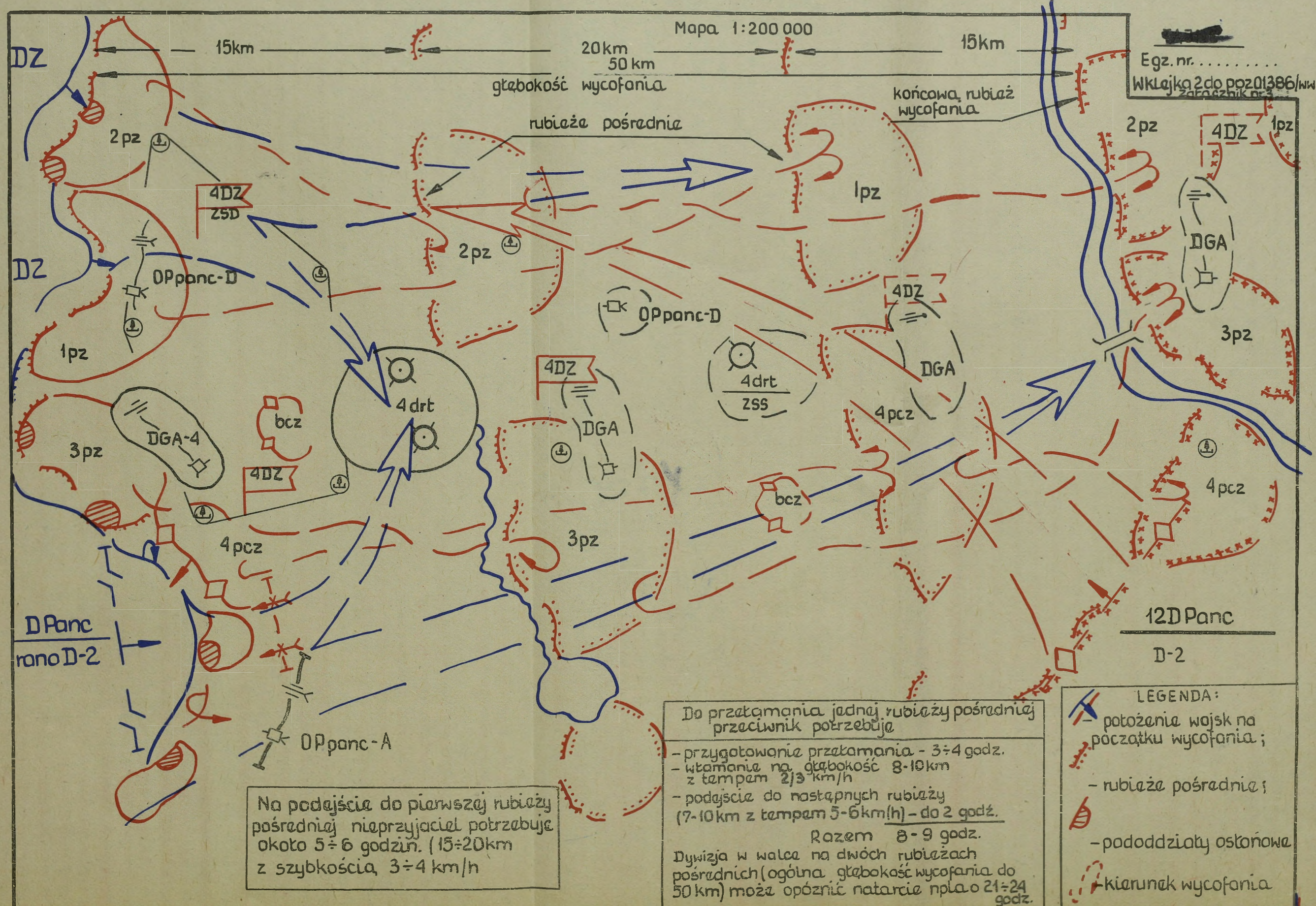
Średnie tempo wycofania 15 km/h

Na zorganizowanie systemu ognia, rozbudowę zapór i prace inż. pozostaje 7-8h

LEGENDA:

- pododdziały osłonowe;
- rubieże rozwinięcia ariergard
- rubieże formowania kolumn batalionowych
- lądowisko śmigłowców bojowych;
- narzutowe pole minowe

WYCOFANIE DZ Z ROZWIJANIEM SIŁ GŁÓWNYCH NA RUBIEŻACH POŚREDNICH

Mapa 1:200 000

15km

20km

50 km

15km

głębokość wycofania

rubieże pośrednie

końcowa rubież wycofania

Egz. nr. ....
Wklejka 2 do poz 01386/WW
Załącznik nr 3

Na podjeździe do pierwszej rubieży pośredniej nieprzyjaciel potrzebuje około 5÷6 godzin. (15÷20km z szybkością 3÷4 km/h)

Do przekroczenia jednej rubieży pośredniej przeciwnik potrzebuje

- przygotowanie przekroczenia - 3÷4 godz.
- wtargnięcie na głębokość 8-10km z tempem 2/3 km/h
- podjeździe do następnych rubieży (7-10km z tempem 5-6km/h) - do 2 godz.

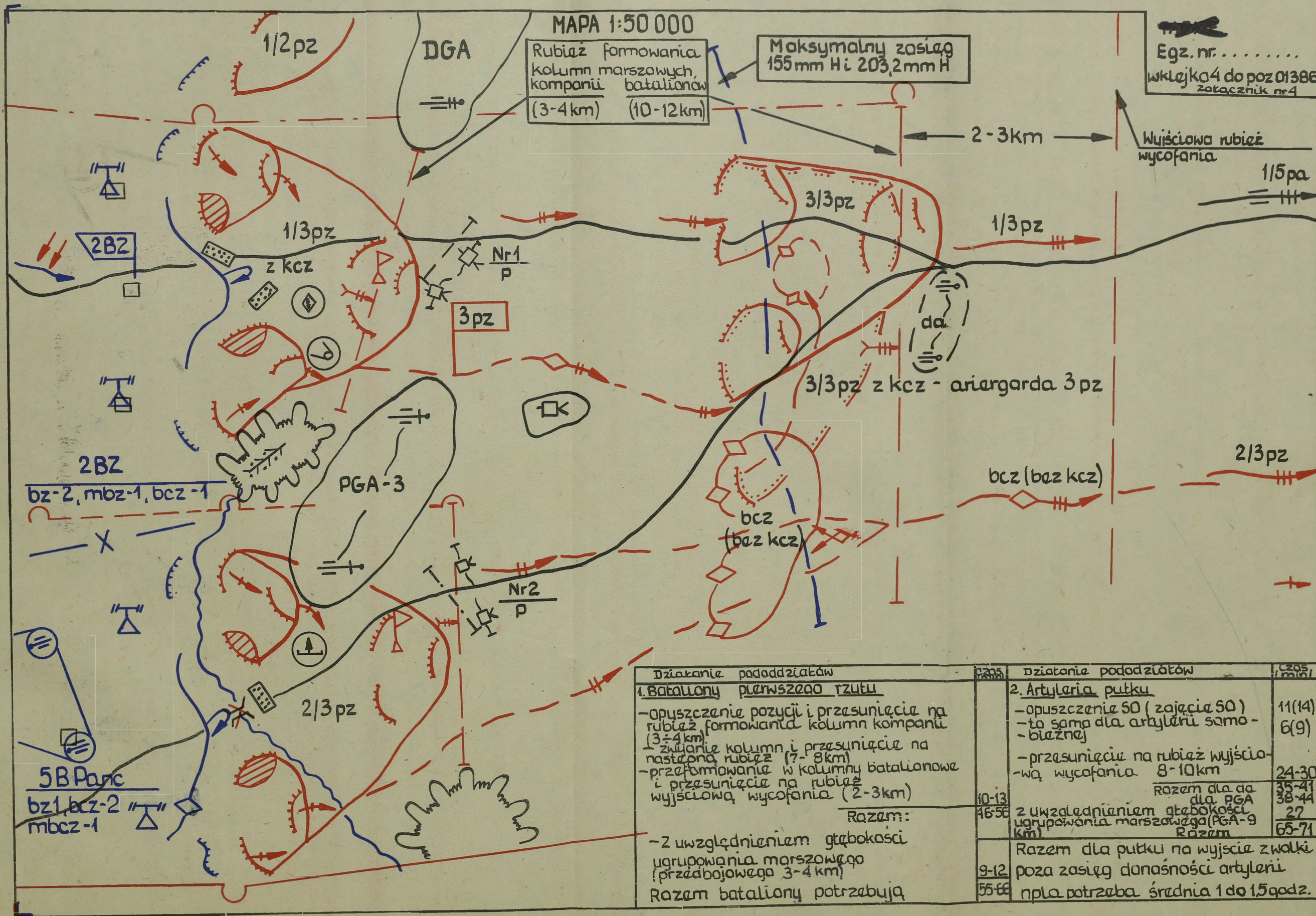
Razem 8-9 godz.

Dywizja w walce na dwóch rubieżach pośrednich (ogólna głębokość wycofania do 50 km) może opóźnić natarcie npl o 21-24 godz.

LEGENDA:

- położenie wojsk na początku wycofania;
- rubieże pośrednie;
- pododdziały ostońowe
- kierunek wycofania

WYJŚCIE Z WALKI SIŁ GŁÓWNYCH PUŁKU

Działanie pododdziałów	Czas	Działanie pododdziałów	Czas
1. Bataliony pierwszego rzutu		2. Artyleria pułku	
- opuszczenie pozycji i przesunięcie na rubież formowania kolumn kompanii (3-4 km)		- opuszczenie SO (zajęcie SO)	11(14)
- związanie kolumn i przesunięcie na następną rubież (7-8 km)		- to samo dla artylerii samo-bieżnej	6(9)
- przeformowanie w kolumny batalionowe i przesunięcie na rubież wyjściową wycofania (2-3 km)		- przesunięcie na rubież wyjściową wycofania 8-10 km	24-30
Razem:	10-13	Razem dla da dla PGA	35-41
- z uwzględnieniem głębokości ugrupowania marszowego (przódbojowego 3-4 km)	46-56	z uwzględnieniem głębokości ugrupowania marszowego (PGA-9 km)	38-44
Razem bataliony potrzebują	55-66	Razem	27
		Razem dla pułku na wyjście z walki poza zasięg donośności artylerii	65-71
		npla. potrzeba średnia 1 do 1,5 godz.	

